E SPELEO

12
2024

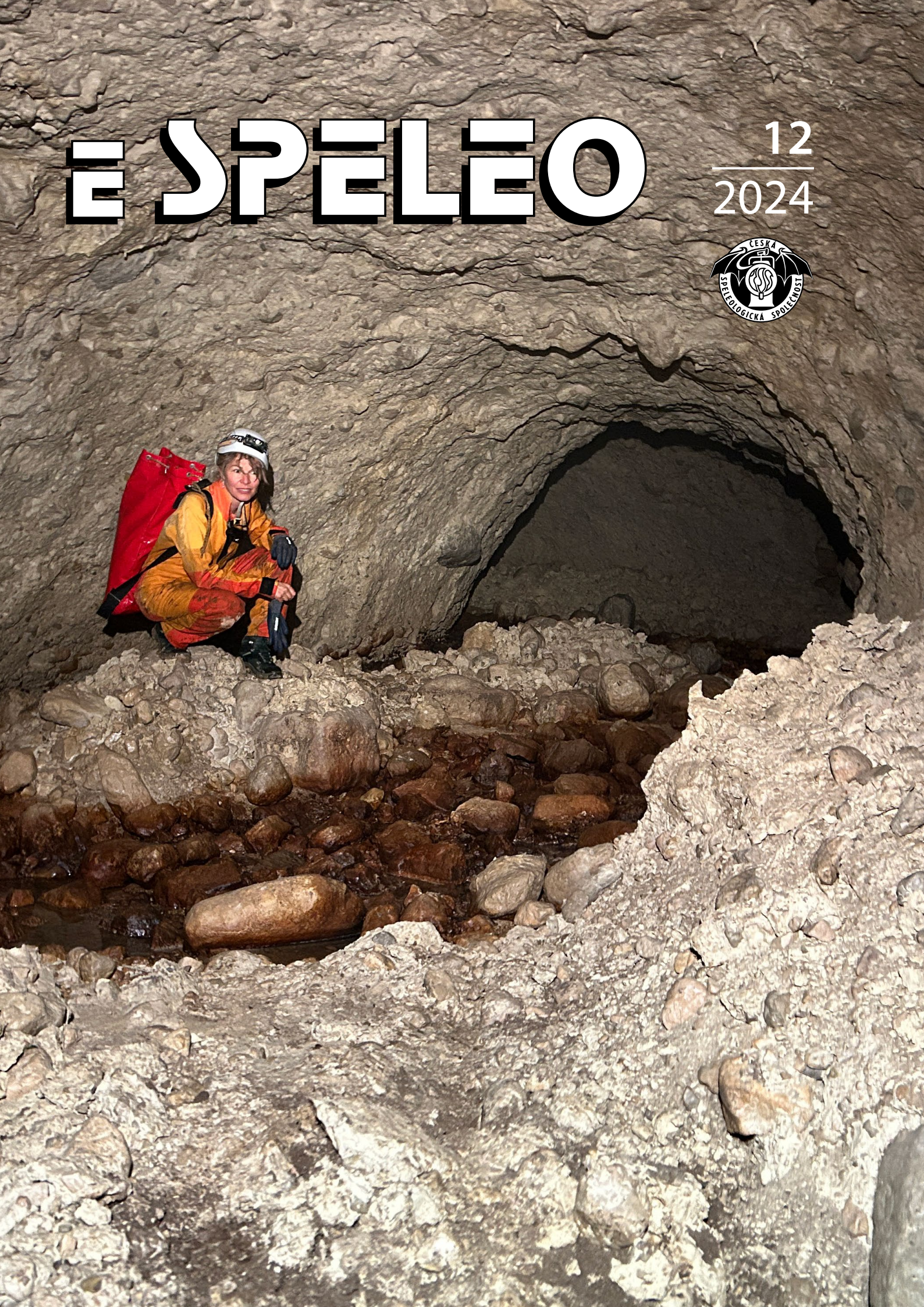

eSpeleo 12/2024
ISSN 2694-9393

Obsah

KOMENTÁŘ PŘEDSEDY 3
Blíží se Valná hromada ČSS – Jan Lenart 3

DOMÁCÍ LOKALITY 4
Přehlížené valašské jeskyně: Hradisko u Lukova – Jan Lenart (*ZO ČSS 7-01 Orcus*) 4
Vermikulace aneb jeskynní hieroglyfy 2 – Martin Sluka, Libor Láník 8
Vyšla publikace Čertovy schody – Těžba a zpracování vápence, historie, současnost a budoucnost koněpruského vápence 9

ZAHRANIČNÍ LOKALITY 10
Hylarion, nejdelší jeskyně na světě v tillu – Michal Cimbál Hejna (*ZO ČSS 1-02 Tetín*) 10
Čtvrtstoletí expedicí Kras (Slovinsko) – Roman Živor (*ZO ČSS 1-02 Tetín*) 14
Modrá jeskyně na ostrově Biševo v Chorvatsku – Irena Jančaříková 16
Juriško vrelo aneb potápění, ke kterému jsou opravdu potřeba rebreathery a to rovnou dva – Petr Chmel (*ZO ČSS 1-10 Speleoaquanaut*), Jan Sirotek (*ZO ČSS 6-25 Pustý žleb*) 19

KRÁTKÉ ZPRÁVY 24
JESO nejen pro milovníky jeskyní – Luboš Stárka (*Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha*) 24
Bacha na netopýry! – Martin Novák (*ZO ČSS 6-23 Aragonit*) 24
V Holandsku máme víc jeskyňářů než jeskyní – rozhovor s bývalým prezidentem Speleo Nederland Henkem Goutierem – Ptá se Michal Cimbál Hejna (*ZO ČSS 1-02 Tetín*) 25
Výstava Albeřické podzemí – padesát let jeskyňářských výzkumů – Radko Tásler (*ZO ČSS 5-02 Albeřice*) 27
Stopařky – Radko Tásler (*ZO ČSS 5-02 Albeřice*) 28

TROCHA HISTORIE 29
3 + 1 zajímavost ze zahraničí – Michal Cimbál Hejna (*ZO ČSS 1-02 Tetín*) 29
Čtyřková výročí – Michal Cimbál Hejna (*ZO ČSS 1-02 Tetín*), Jan Flek (*ZO ČSS 6-21 Myotis*) 31
Co se kde psalo (nejen) o jeskyních – Michal Cimbál Hejna (*ZO ČSS 1-02 Tetín*) 32

RETRO KNIHOVNIČKA SPELEA 35
Podivuhodná dobrodružství profesora Hesioda – Wabi Stárka 35

PF 2025 42

Foto na titulní straně: Hylarion, nejdelší jeskyně na světě v tillu (*foto M. Hejna*)

Komentář předsedy

Blíží se Valná hromada České speleologické společnosti. Proto mi dovolte věnovat tento úvodník nadcházející **Valné hromadě, která se uskuteční v pátek 25. 4. 2025 ve Sloupu**, a obrátit se s prosbou či apelem na základní organizace ČSS a její členy.

Valná hromada je vrcholným orgánem našeho spolku a delegáti na ní zvolí nové předsednictvo, ale také členy dozorčího sboru. Je přitom právě na Vás, jednotlivých členech, koho jako delegáta vyšlete na Valnou hromadu, ale také, zda dokáže naše členská základna vygenerovat kandidáty, kteří se nechají do předsednictva nebo dozorčího sboru zvolit. Nečeká je přitom úkol lehký. Náš spolek čeká v budoucnu velké množství práce a bude zapotřebí, aby členové předsednictva neplnili jen pasivní roli, ale přiložili ruce ke společnému dílu.

Jeden ze členů předsednictva by měl plnit roli hospodáře. Bylo by ideální, kdyby si další členové rozdělili důležité úkoly mezi sebe a byli by schopni je efektivně plnit: agendu speleozáchranné služby, digitalizaci archivu ČSS, nové webové stránky… Jako současný předseda bych si přál, aby nové předsednictvo bylo aktivnější než to stávající. Pokud máte ve Vašem klubu jeskyňáře se všeobecným rozhledem, člověka moudrého, bystrého, schopného, někoho, kdo je tělem i duší jeskyňářem, popostrčte ho ke kandidatuře. A pokud si můj apel zrovna čteš a jsi-li takový, neboj se a napiš se na kandidátní tabuli. Vždyť širší výběr z více kandidátů bude jen ku prospěchu našeho spolku a tím i naší společné věci.

Jan Lenart, předseda

Přehlížené valašské jeskyně: Hradisko u Lukova

Jan Lenart (***ZO ČSS 7-01 Orcus***)

V seriálu ***Přehlížené valašské jeskyně*** se postupně podíváme do několika jeskyní, jejichž poloha a interiéry jsou známy, přesto nebyly nikdy dostatečně zdokumentovány. Cílem seriálu je tuto mezeru ve speleologické dokumentaci napravit.

Jeskyně Hradisko se nachází v Hostýnských vrších na katastru obce Lukov. Severně od obce se vypíná hřbet orientovaný ve směru SV–JZ, v jehož nejvyšších polohách, dosahujících 500 m n. m., se rozkládá komplex středověkého hradu Lukov. Od hradu na jihozápad se hřbet postupně snižuje až na 420 m n. m. V místě zvaném Tanečnice jsou ve hřbetu vypreparované skalky lukovských vrstev soláňského souvrství, které jsou tvořeny sedimenty paleogenního podmořského turbiditního vějíře (Stráník a kol. 2021).

Ty jsou, kromě šedých, středně až hrubě zrnitých arkózovitých a drobně slepencovitých pískovců oddělených tenkými vložkami nevápnitých prachovitých jílovců, tvořeny také polohami tilloidních slepenců s valouny a olistolity krystalinika a sedimentárních hornin včetně převážně jurských vápenců. Jde o bloky přemístěné gravitačními skluzy a řícením do rozsáhlých koryt v proximální části úpatního vějíře (Stráník a kol. 2021). A právě v poloze

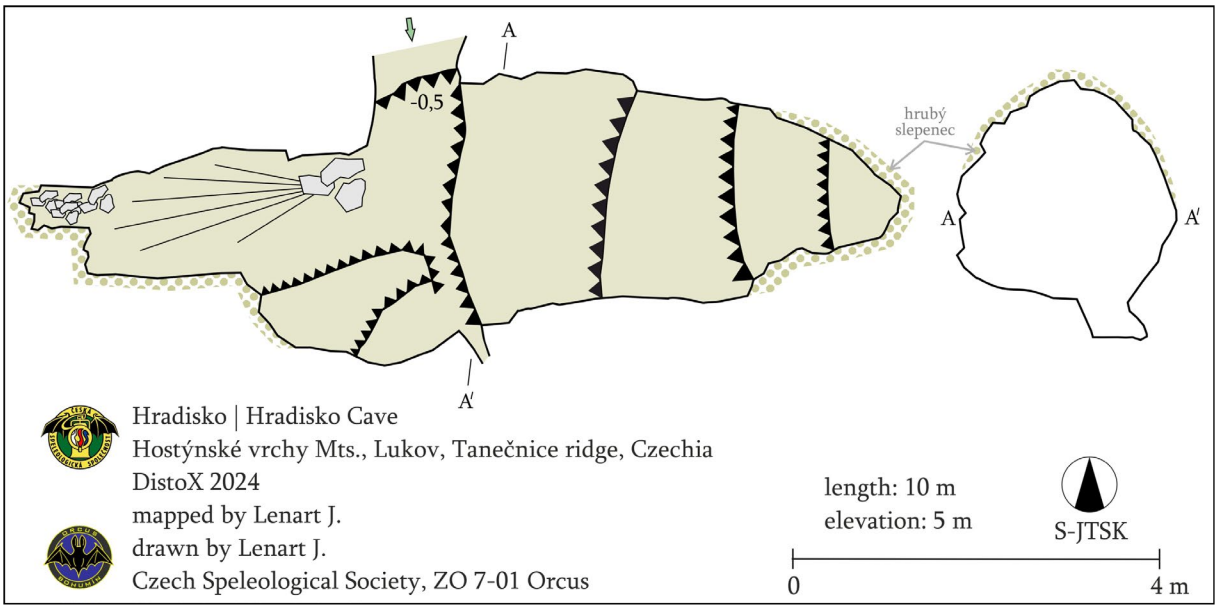

Obr. 1 **Mapa jeskyně Hradisko**

Obr. 2 **Hlavní síň jeskyně (foto J. Lenart, 2024)**

tohoto velmi hrubozrnného slepence je vytvořena jeskyně Hradisko, zmiňovaná v literatuře již Lučanem a Svačinou (2021) v souvislosti se sporadickým výskytem netopýrů. V roce 2024 na jeskyni upozornila společná česko-slovenská výprava učitelů a žáků základních škol ze Zlína a Plešivce.

Vchod do jeskyně o rozměrech 0,5 × 0,4 m se nachází v severní skalnaté stěně hřbetu Tanečnice (N 49,30101; E 17,73151). V relativně nedávné minulosti tady došlo k těžbě strmě ukloněných vrstev, čemuž nasvědčují asi 50 cm hluboké okrouhlé vývrty nalezené minimálně na dvou místech nad vstupem do jeskyně. Za otvorem následuje nízký vertikální stupeň vedoucí do hlavní síně jeskyně o půdorysných rozměrech 10 × 3 m (obr. 1 a 2). Maximální výška síně je 3 m. Na první pohled upoutá, kromě její rozlehlosti, také značná plocha skalních povrchů na dně, především v jeho horní části. Naopak nejnižší západní místo jeskyně je zaneseno sutí, organickou hmotou a antropogenním odpadem. Nad vstupem je zabudován horolezecký kruh.

Obr. 3 **Až půlmetrové bloky exotických hornin krystalinika v základní hmotě slepence lukovských vrstev (foto J. Lenart, 2024)**

Stropy a čelní stěny jeskyně jsou tvořeny masivními konglomeráty obsahujícími valouny exotických hornin a vápenců

Obr. 4 **Dutina o velikosti lidské hlavy po vypadlém klastu (foto J. Lenart, 2024)**

o rozměrech až 0,5 m (obr. 3). Na mnoha místech jsou v povrchu stěn a stropů vypouklé prohlubně po vypadlých klastech značných rozměrů (obr. 4). Vyskytují se také voštiny rozměru až lidské pěsti, které mají uvnitř hladký povrch a do hloubky se rozšiřují (obr. 5).

Příčně prochází síní několik puklin, podél kterých je skalní masiv gravitačně narušen, což se projevuje decimetrovými posuny podél puklinových ploch. Ve směru SSZ–JJV prochází síní ve směru protažení západní vchodové stěny zlom, projevující se vyhlazením skalního povrchu dna a subhorizontálními striacemi.

Obr. 5 **Voštiny o velikosti až lidské pěsti, které se často do hloubky rozšiřují (foto J. Lenart, 2024)**

Největší oříšek představuje rozluštění geneze jeskyně. Je jasné, že jeskyně vznikla odstraněním vrstvy slepence. Tato vrstva přitom není ve všech místech stejně mocná – rozšiřuje se ode dna síně (mocnost 1,2 m) ke stropu (1,8 m), přičemž nadložní vrstevní plocha hrubozrnného slepence až pískovce, která zároveň uzavírá jeskyni ze strany vstupu, je ukloněna ve směru 315° se sklonem 63°. Jakým způsobem však došlo k odstranění slepencové vrstvy není zcela zřejmé. Mohlo to být přirozeným zvětráváním této méně odolné polohy, čemuž by nasvědčovala i značná zvětralost některých stropních pozic. Předpokládám, že v takovém případě by mohlo hrát důležitou roli také rozpouštění vápencových valounů. V době dokumentace jeskyně byly některé z nich uvolněny a poskakovaly ve své dutině jako ježek v kleci. Zmenšily tedy rozpouštěním svůj objem. Množství nalezených voštin s hladkým vnitřním povrchem, úzkým vstupem a poměrně objemově rozsáhlým vnitřním prostorem také naznačuje, že klast, který dutinu vyplňoval, z ní nemohl mechanicky vypadnout. Některé klasty vápence se ale beze sporu uvolnily mechanicky, neboť spolu s exotiky krystalinika tvoří výplň dna síně. V případě teorie přírodního vzniku pak zbývá dořešit, kam byly odneseny nerozpustné klasty. Je možné, že byly gravitačně sneseny do nejnižších poloh jeskyně, které jsou dnes vyplněny sutí, ale dříve mohly komunikovat se strmým svahem pod jeskyní. Postupnému zvětrávání mohlo také napomoci gravitační rozvolnění celého masivu (posuny podél puklin).

Celková pravidelná morfologie síně ale naznačuje také antropogenní vznik podzemního prostoru, např. za účelem primitivní těžby vápence. Lokality podobné toulavé těžby vápence z poloh slepenců jsou známy např. z Palkovic (Lenart 2023). Vyloučit nelze ani vznik prostoru za účelem ukrývání. Podzemní prostor se nachází v docházkové vzdálenosti od historického hradu Lukov ze 13. století. Hrad byl za česko-uherských válek obléhán, dobyt a vypálen vojsky uherského krále Matyáše Korvína. Také za třicetileté války byl vyrabován a vypálen Švédy (Holík a kol. 2015).

Holík, J., Janiš, D., Langová, J., Vrla, R. (2015): *Hrad Lukov: proměny opevněného sídla*. 1. vyd. – Spolek přátel hradu Lukova. 1–182. Lukov.

Lenart, J. (2023): *Přírodní poměry Palkovic*. In: Adamec, T., Pokludová, A., Hruboš, J., Lenart, J., Lepíková, D.: *Palkovice a Myslík: paralelní historie*. – Obec Palkovice: 13–35. Palkovice.

Lučan, R., Svačina, T. (2021): Přehled zimovišť netopýrů v Hostýnských vrších a jejich předhůří. – *Vespertillio*, 5: 173–174. ČESON.

Stráník, Z., Tomanová Petrová, P., Adámek, J., Brzobohatý, R., Buchta, Š., a kol. (2021): *Geologie Vnějších Západních Karpat a jihovýchodního okraje Západoevropské platformy v České republice*. 1–320. Praha.

Vermikulace aneb jeskynní hieroglyfy 2

Martin Sluka, Libor Láník

V eSpeleu 11/2024 vyšel článek Michala Cimbála Hejny (ZO ČSS 1-02 Tetín) o vermikulacích v jeskyních jako upozornění na tento fenomén.

Škoda, že nezmínil i jeskyni Výpustek v Moravském krasu, kdy je znám datum začátku vzniku vermikulací na den přesně a také je znám princip jejich vzniku. Článek o vermikulacích v této jeskyni byl také zveřejněn v časopise Vesmír 2019/10.

Jeskyně Výpustek je známa tím, že její prostory využili nacisté k zřízení podzemní továrny. Dne 12. dubna 1945 bylo zařízení továrny zapáleno. Saze z požáru pokryly stěny prostory, kde byla uvedená továrna. To je také počátek vzniku vermikulací v této lokalitě.

Foto 1 **Vermikulace v jeskyni Výpustek (foto L. Láník)**

Po požáru byly stěny prostory suché a měly vyšší teplotu než původně. Časem se však vrátily podmínky, jaké zde panovaly před existencí továrny – skoro stoprocentní vlhkost a teplota vzduchu i stěn stejná jako v ostatních částech jeskyně. Začala se obnovovat i vrstvička zkondenzované vody na stěnách i stropu.

Tady se dostáváme k principu vzniku vermikulací – částečky sazí jsou hydrofobní, nesmáčejí se vodou, takže voda musela kondenzovat až na vápenci, ve kterém vznikla jeskyně a ke kterému se dostala mezerami ve vrstvě sazí. Postupně, jak kondenzovala voda, byly částečky sazí „odstrkovány" a vytvářely ostrůvky sazí obklopených tenkou vrstvičkou vody. Vzdálenost jejich posunu je ve vyšších jednotkách centimetrů.

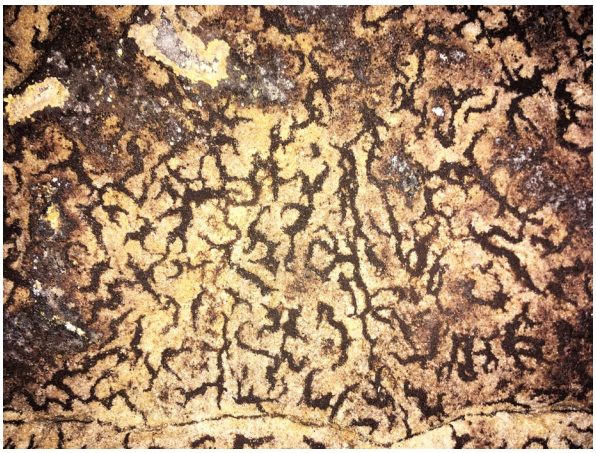

Foto 2 **Vermikulace ve sklepení hradu Kost (foto L. Láník)**

Obdobně vznikají i vermikulace tvořené jílem, protože částečky jílu za přítomnosti organických látek z půdy jsou také hydrofobní (ústní informace Jiří Bruthans).

Vermikulace nemusí vznikat jenom v jeskyních. Když jsou vhodné podmínky, vznikají i ve sklepeních (viz foto L. Láníka z hradu Kost). Materiálem vermikulací jsou opět saze.

Literatura:

Martin Sluka: Leopardí jeskyně. – *Vesmír 98*, 542, 2019/10.

Vyšla publikace Čertovy schody – Těžba a zpracování vápence, historie, současnost a budoucnost koněpruského vápence

Tak už jsem tady s tím vápnem...

Jan Werich vzpomínal na své dětství u strýce na Šumavě s poetikou sobě vlastní: „A tam každého jara přijížděl forman s fůrou vápna. Z dálky volal: „Tak už jsem tady s tím vápnem!" A lidé vycházeli s kbelíky a škopky a kupovali hašené vápno, aby si vybílili své domky. Aby zahubili všechny bacily a plíseň. Každé jaro přijížděl tentýž forman a volal: „Tak už jsem tady s tím vápnem!" A lidé věděli, že přišlo jaro. Že už je jaro. Natřeli své domky a domky svítily bělobou zas až do příštího jara."

Formanům s vápnem se říkalo vápeníci. Často si sami sháněli vápenec, pálili vápno v primitivních pecích, a ještě ho rozváželi po širokém okolí. Dělali to tak po desetiletí, staletí. Doba se však začala měnit. Přišlo 19. století, století páry. Vápenec a vápno byly třeba do vysokých pecí, k výrobě cukru a jejich spotřeba se neustále zvyšovala. Malé vápenické pece nahradily výkonnější vápenky modernějšího typu. U nás začaly vznikat nejen v Berouně, ale i ve Zdicích, Všeradicích, Korně či Poučníku. Padesát let dokázali vápeníci přežívat v jejich stínu, než před sto lety tato živnost na Berounsku zcela zanikla.

Doba znovu pokročila. Průmysl se dostal pod taktovku velkého plánovače. Ten se rozhodl postupně zavřít všechny staré neefektivní vápenky v okolí a nahradit je jedinou, moderní. Tak vznikla před šesti desítkami let Vápenka Čertovy schody.

Na následujících stránkách se čtenář seznámí nejen s její historií a současností, ale i s vývojem těžby a zpracování vápence či výroby a úpravy vápna. Dozví se, co se stane s lomy po jejich dotěžení či jak je to se soužitím lomu a vápenky s okolními obcemi. Začneme ale daleko v minulosti, před 400 mil. lety, na dně tropického moře. Vydejme se tedy na cestu.

Autor textu: Michal Hejna / Spolupráce na jednotlivých kapitolách: Kateřina Belšánová, Milan Bláha, Jiří Blatský, Petr Dolejš, Antonín Kiml, Marek Kindl, Ivo Macourek, Pavla Mazáčová, Igor Novák, Libor Prokopec, Zdeněk Šlossar, Jakub Šrek, Jan Šroubek, Zdeněk Zeman / Fotografie: Petr Dolejš, Michal Hejna, Markéta Jakovenko, Libor Prokopec, archiv Vápenky Čertovy schody, archiv Velkolomu Čertovy schody / Jazyková revize textu: Jan Velíšek / Grafika, sazba a tisk: studio Machart (www.machart.cz)

Hylarion, nejdelší jeskyně na světě v tillu

Michal Cimbál Hejna (*ZO ČSS 1-02 Tetín*)

„Tebe zajímají ty sufózní jeskyně, už jsi viděl ten nový článek o nejdelší tillové jeskyni na světě?“ zeptali se mě jednou Martin Kašing a Honza Lenart, nechť žijí nám, nechť žijí nám, nechť žijí, žijí, žijí nám. A jelikož jsem ho neviděl, obětavě mi ho poskytli, dejž jim pánbůh dlouhý život. Tento článek (Durlet et al. 2024) je také zdrojem většiny informací.

Till je ledovcová usazenina a jeskyně se v něm vyskytují minimálně. Po celém světě jich bylo popsáno pouze několik, a to kratších než 20 m. Na vině je hlavně nízká soudržnost tillu, takže pokud už začne nějaká jeskyně vznikat, rychle dochází ke kolapsu. Jako u dalších sufózních jeskyní, i jeskyně v tillu se nemusí dlouho projevovat na povrchu. Ostatně i jeskyně

Foto1 **Jeskyně Hylarion se otevřela během zimy 2018/19 6 m hlubokým propadem (foto M. Hejna)**

Foto 2 **Část vstupní partie a Jižní chodby tvoří nízká chodba protékající aktivním tokem (foto M. Hejna)**

Foto 3 **Jak je vidět v jedné z nejširších částí jeskyně, strop a stěny místy opadávají (foto M. Hejna)**

Foto 4 **Drobný kanálek, juvenilní stádium nové chodby (foto M. Hejna)**

Hylarion o sobě dala vědět až v zimě 2018/19, kdy došlo na hranici lesa a pastviny k 6 m hlubokému propadu. Do té doby byl známý pouze nedaleký vývěr. Ale abychom nepředbíhali.

Jeskyně Hylarion dostala jméno podle stejnojmenného drumlinu. Drumlin je pahorek doutníkového tvaru, protažený ve směru pohybu ledovce. Hylarion drumlin je dlouhý 1 300 m a široký 300 m a vznikl během wormského glaciálu (tedy mezi 110 tis. lety až 10 tis. lety př. n. l.). Jelikož je Jura vápencové pohoří, také ledovcové usazeniny jsou tvořeny různě velkými zrny vápence počínaje těmi v řádu desetin mikrometru.

Při hrubém pročítání článku mě zaujalo, že jeskyně leží v pohoří Jura asi 2,5 km sv. od vesnice Saint Laurent en Grandvaux, tedy slabých 9 hod. jízdy z Prahy, z Tetína dokonce ještě o půlhodinu méně. To je docela příjemná dojezdová vzdálenost, a tak jednoho parného pátečního odpoledne s kolegyní Markétou vyjíždíme.

Orientujeme se pomocí souřadnic uvedených v článku, ale ocitáme se na vrcholu drumlinu. Souřadnice neudávají vchod do jeskyně, ale oblast jako takovou. Naštěstí máme dost dalších vodítek. Nadmořskou výšku vchodu, směr jeskyně, fotky vchodu a okolí. Stačí přeskočit několik ohradníků, prokličkovat mezi kravami, obkroužit remízky a jsme na místě. Procházka příjemná, ale pro případné následovníky připojuji zaměřené souřadnice vchodu 46,594530 N, 5,977539 E (shodou okolností téměř totožné se souřadnicemi uvedenými v článku jako souřadnice jeskyně o několik odstavců dále, to je tak, když se nečte pořádně).

Propad je úctyhodný, chodba z něj vedoucí do nitra už méně. Při plazení po ostrých úlomcích vápence člověka napadne, že si tu nejdelší tillovou jeskyni na světě představoval větší. A je hůř, to když se po pár metrech přidává příjemně bublající potůček zatékající za límec a do ouška, jak se člověk snaží s hlavou na bok na výdech zdolávat jeden pod žebra dloubající kamínek za druhým. Naštěstí se strop brzy zvedá a jsme nakonec odměněni pohodlně průchozím profilem. Po necelých 100 m se chodba rozdvojuje na Jižní chodbu a Severní

Foto 5 **Severní chodba se na konci rozdvojuje a končí závalem (foto M. Hejna)**

chodbu. Jižní chodba nabývá stejný charakter jako pasáž za vchodem. Jedná se o mladší z obou chodeb, nižší, užší, stále protékanou aktivním tokem, proti Severní chodbě kratší. Což je dost argumentů pro to, abychom ji vynechali a vydali se rovnou do Severní chodby.

Ta je starší, pouze s občasným tokem vázaným na vydatné srážky. Till má sice více než 90 % karbonátové složky, ale na tvorbě jeskyně se podílel spíše odnos sedimentů než jejich rozpouštění. Jedná se tedy o sufózní jeskyni, a to občas velmi stabilní. Chodby mají místy krásně pravidelný klenbový profil, místy se vyskytuje krápníková výzdoba datovaná minimálně do období 2,5 tis. let před současnost. Sufózní jeskyně se anglicky označují jako pipig caves, přičemž malé, neprůlezné, iniciační chodby se označují jako mini-pipe a jeskynní chodby jako mega-pipe. První náznaky jeskyně, ještě jako mini-pipe chodby, mohly vznikat už během ledové doby. Severní chodba v sobě kombinuje jak staré relativně stabilní části, tak i časté opady ze stropů, čerstvé, ještě neodplavené. V geologicky krátké době se tak pravděpodobně dočkáme dalších propadů a nových vchodů. Z hlavního tahu Severní chodby také vybíhá velké množství různě velkých kanálků a chodbiček. Samotná Severní chodba se na konci rozdvojuje a končí závalem. Následuje cesta zpět, jen s tím rozdílem, že voda neztéká za límec, ale do nohavic.

A na závěr to nejdůležitější. Pokud je Hylarion nejdelší jeskyní v tillu na světě, jak je vlastně dlouhá, že? Vězte tedy, že 620 m.

Literatura:

Durlet Ch., Bichet V., Buoncristiani J-F., Matoušková Š., Sierpie´n P., Bondon N. (2024): Discovery of the world longest known intra-till cave (Jura mountains, France): Age and formation processes – https://doi.org/10.1016/j.geomorph.2024.109319

Čtvrtstoletí expedicí Kras (Slovinsko)

Roman Živor (***ZO ČSS 1-02 Tetín***)

Když zastavila na podzim roku 1999 skupina českých jeskyňářů na návsi vesničky Temnica a ptali se po místních jeskyňářích, nikdo z přítomných tehdy netušil, že se právě navazuje spolupráce pokračující již 25 let.

Při tomto prvním setkání vyšlo najevo, že temničtí jeskyňáři bádají v několika málo členech v oblasti o rozloze asi 63 km^2 a že nám v ní nechají volné pole působnosti. Po další seznamovací expedici v roce 2001 jsme v roce 2002 začali se systematickým povrchovým průzkumem a dokumentací nalezených podzemních objektů. Jelikož se nacházíme v oblasti, kde za 1. sv. války probíhala Sočská fronta, tvoří převahu podzemních objektů vojenské kaverny.

Během letošní podzimní expedice se v pátek 25. října uskutečnila malá oslava, během níž došlo i na bilancování. Co tedy 25 let naší činnosti přineslo?

Celkem 36 týdenních expedic, kterých se aspoň jednou zúčastnilo 68 jeskyňářů z 13 ZO. Osm z nich se stalo čestnými členy *Jamarskeho klubu Temnica*.

Foto 1 **Jedna z téměř osmi stovek zdokumentovaných vojenských kaveren v širším okolí Temnice (foto M. Hejna)**

Foto 2 **Propástka hluboká 6 m poblíž vsi Tomaševica sice potěší, ale parametr pro zápis do *Katastru jam*, tedy délku 10 m, bohužel nemá (foto M. Hejna)**

Během expedic jsme podrobně prošli území o rozloze 36 km^2, na němž jsme zdokumentovali 178 jeskyní a 212 vojenských kaveren s náznaky zkrasovělých partiích. Z nich mělo 144 minimální délku 10 m potřebnou pro zapsání do *Katastru jam*. Vojenských kaveren bez náznaků zkrasovění jsme zaznamenali 787, celkem jsme tedy zdokumentovali 1177 podzemních objektů.

Kromě zápisů do *Katastru jam* jsme výsledky expedic publikovali ve dvanácti článcích v českém tisku a ve dvou ve slovinském. K mimojeskynním aktivitám patřilo postavení a slavnostní odhalení pomníku českým vojákům sloužícím na Krasu.

Pozornému čtenáři neušlo, že stále zbývá prozkoumat 27 km^2. Do dalších let je stále co dělat.

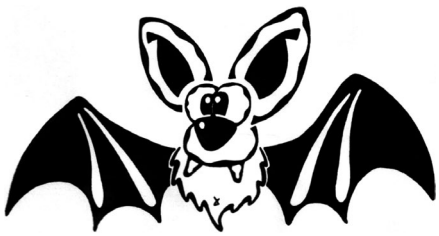

Modrá jeskyně na ostrově Biševo v Chorvatsku

Irena Jančaříková

Ostrůvek Biševo o rozloze 5,8 km^2 leží v Jaderském moři asi 7 km jihozápadně od chorvatského ostrova Vis. Je součástí Středodalmatských ostrovů. Na Biševu bylo ve druhohorních vápencích dosud objeveno 14 jeskyní. Vznikly převážně působením mořských vln na skalnaté pobřeží.

Vyhlášenou a hojně navštěvovanou turistickou atrakcí je zde *Biševská jeskyně*, známá spíše pod názvem *Modrá jeskyně (Modra špilja)*. Její délka je proměnlivá, 24 m nebo 31 m. Záleží na tom, kde hledáte na internetu. Šířka jeskyně se uvádí 18 m a výška 15 m. Na jižní straně je jeskyně propojena s mořem velkým otvorem. Horní část otvoru tvoří pod vodu ponořená skalní klenba. Spodní část jeskyně hluboká až 12 m (nebo také až 16 či 20 m) je zatopena mořskou vodou. Tato geomorfologie, společně se slunečními paprsky lomícími se pod vodou, odrážejícími se od mořského dna a pronikajícími do jeskyně, vytváří dech beroucí

Foto1 **Loďky vplouvají do Modré jeskyně tímto uměle zvětšeným vchodem (foto I. Jančaříková)**

Foto 2 **Voda v Modré jeskyni je skutečně modrá (foto I. Jančaříková)**

barvu mořské vody v jeskyni. Mezi desátou až třináctou hodinou je barva jeskynního jezera modrá, stříbřitě modrá, modrošedá či zelenomodrá. Stěny jeskyně a předměty ponořené do vody jsou stříbřité.

Turisté toužící žasnout nad tímto přírodním jevem se na ostrov dopravují loděmi převážně prostřednictvím cestovních agentur ze Splitu, Hvaru, Starého Gradu či z městečka Komiža na ostrově Vis. Patřili jsme k turistům, kteří se přichomýtli k prohlídce jeskyně v rámci cyklistického přejezdu ostrova Vis, který byl součástí dovolené na cyklojachtě po chorvatských ostrovech.

Větší lodě přistanou na východním pobřeží ostrova Biševo v zátoce Mezuporat. Zde je nutno přestoupit na malé lodičky, které proplouvají do jeskyně druhým, uměle zvětšeným vchodem vysokým 1,5 m a širokým 2,5 m. V samotné jeskyni se používají pouze vesla. Modrou jeskyni navštíví ročně až 10 000 turistů. Je vhodná také pro potápěče.

Na ostrůvku je kromě Modré jeskyně zpřístupněna i Zelená jeskyně s podobným efektem. Turisté mohou z moře navštívit i *Medvědí jeskyni (Medvidina špilja)* dlouhou 160 m, nazvanou podle dnes již téměř vyhynulých tuleňů středomořských, chorvatsky *morska medvjedica* (mořská medvědice).

Ostrůvek Biševo se svými přírodními krásami patří k perlám Jadranu a je v posledních letech vyhledávaným turistickým cílem. Nebylo tomu tak vždy. Původně zde žili hlavně rybáři a zemědělci, ale také mniši a nechyběly ani nájezdy pirátů. Není pochyb o tom, že obyvatelé ostrůvku Modrou jeskyni znali.

Foto 3 **Větší loď připlouvá z ostrova Biševo zpět do Komiži na ostrově Vis (foto I. Jančaříková)**

V novodobé historii *Biševskou jeskyni* objevil v roce 1884 rakouský baron Ransonnet, který obdivoval přírodu i život lidí na ostrově. Napsal o tom článek do novin *Neue Freie Presse*. Roku 1885 navštívila jeskyni na jeho popud stočlenná skupina Vídeňského turistického spolku. Baron se zasloužil o rozšíření vchodu do jeskyně, aby dovnitř mohly proplouvat loďky. Objev jeskyně byl významný pro cestovní ruch na ostrově Visu. Původně rybářská vesnice Komiža se proměnila v turistické a jachtařské centrum. Stala se i východiskem pro plavbu k Modré jeskyni.

Na závěr lze uvést nejkratší a nejvýstižnější charakteristiku Modré jeskyně: „Prohlídka trvá pár minut, zážitek celý život."

https://www.chorvatsko.cz/tema/bisevo_modra_jeskyne.html
https://cs.wikipedia.org/wiki/Geografie_Chorvatska
https://cs.wikipedia.org/wiki/Bi%C5%A1evo
… a mnoho dalších

Juriško vrelo aneb potápění, ke kterému jsou opravdu potřeba rebreathery a to rovnou dva

Petr Chmel (***ZO ČSS 1-10 Speleoaquanaut***), **Jan Sirotek** (***ZO ČSS 6-25 Pustý žleb***)

Jeskyně Juriško vrelo se nachází cca 13 km východně od černohorského městečka Bielo Polje v pravém svahu kaňonu Đalovića klisura. Vyvěračka je známá od nepaměti, ale samotná jeskyně byla objevena až během expedice Medúza 2006. Jedná se o vývěr řeky Boroštica odvodňující jeskyně na planině Pešter. Vody vyvěrají do říčky Bistrica z jižního svahu kopce Vijenac. V okolí se nachází další jeskyně: Đalovića pećina, Gornji Ponor, Brno, Glava Bistrice a několik menších jeskyněk. Mimo Juriška vrela se všechny ostatní jeskyně nachází v levém svahu kaňonu. Naším předpokladem bylo, že Juriško vrelo odvodňuje stejnou oblast jako ostatní jeskyně a logicky tedy tok jeskyně musí procházet pod kaňonem Bistrice.

Foto 1 **Přítokový sifon Juriško vrelo (foto R. Nejezchleb)**

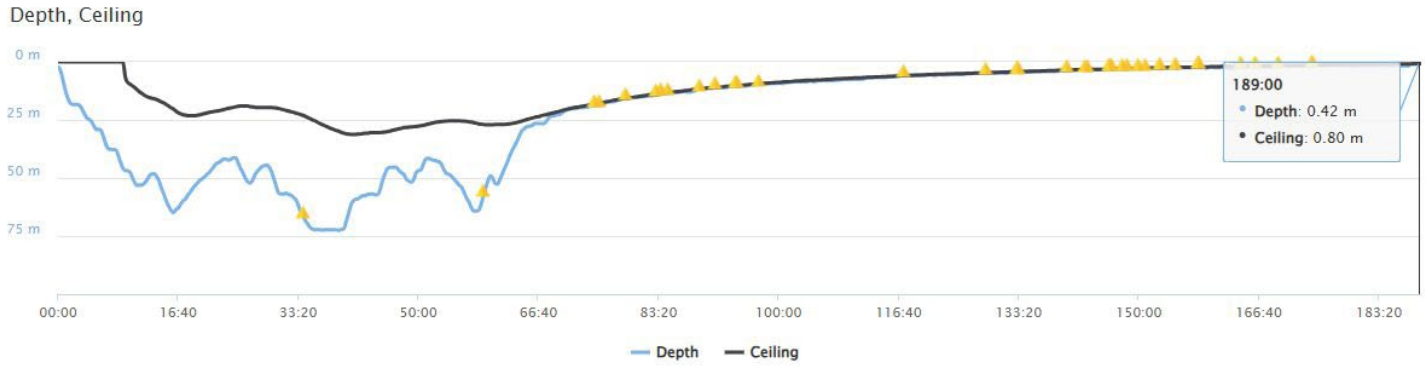

Obr. 1 **Profil ponoru ve 3. sifonu**

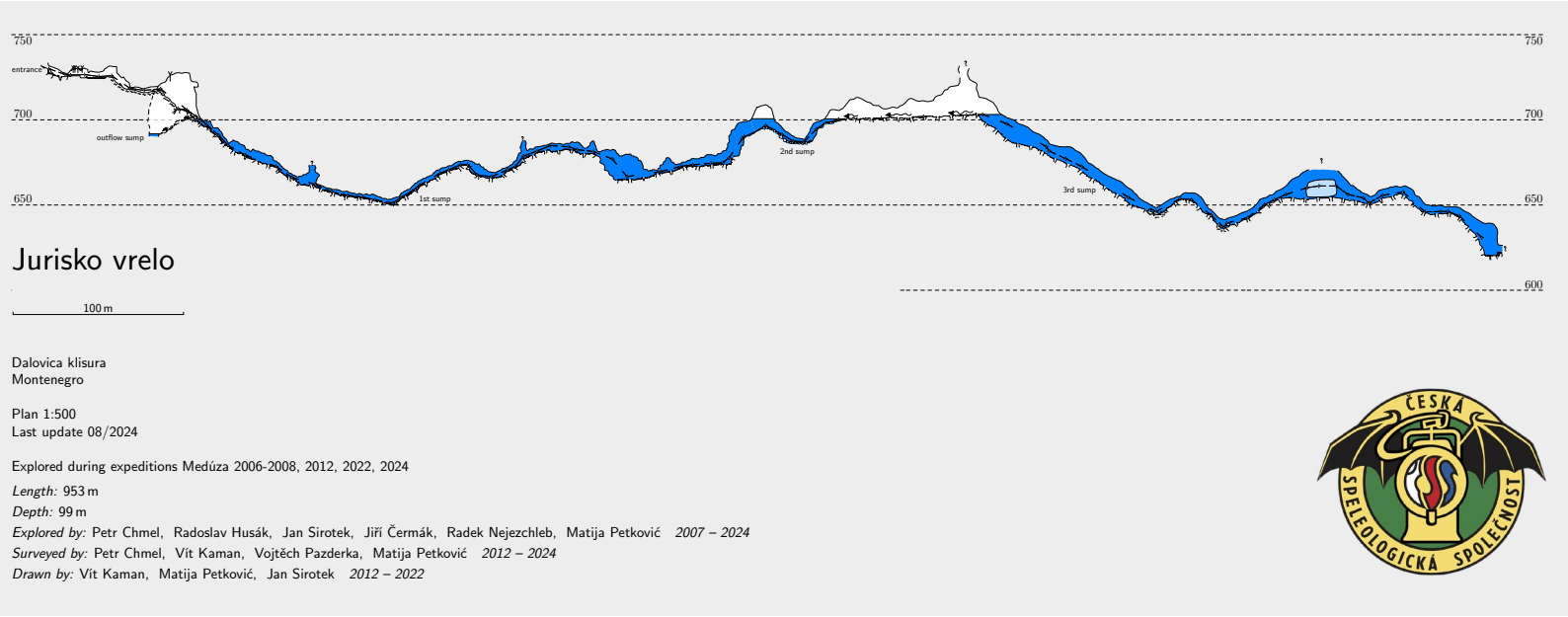

Obr. 2 **Juriško vrelo – Rozvinutý podélný řez**

Snahou jeskyňářů bylo tyto předpoklady prakticky ověřit. První ponor v přítokovém sifonu provedl v roce 2007 J. J. Čermák, vybavený útočnou konfigurací 2 × 6 l. Byl očekáván průběh jako v zatopených částech ostatních jeskyní, tedy relativně malý a mělký sifon. Vstupní 50m hloubka Jirku překvapila a potrápila. Promrzlý a s dekoškou alá tabulky US Navy nám ve značně použitém stavu líčil nekončící obrovskou jeskyni. V roce 2008 se do Juriška vydal posílený tým ve složení J. J. Čermák a Jan Sirotek. O videodokumentaci v úvodní části sifonu se staral Martin Honeš. Oba potápěči použili konfiguraci 2 × 12 l, ale ani tak se nepodařilo sifon proplavat.

Potápění v jeskyni je značně specifické. Zásadním problémem je transport vybavení, které se musí odnést z tábora na planině do jeskyně ležící hluboko v kaňonu. Transport k jeskyni trvá zdatným nosičům s lehčím transportním vakem dvě hodiny. Z planiny je nutné sejít 300 výškových metrů, projít kaňonem, párkrát přebrodit řeku a následně vystoupat cca 100 výškových metrů do povodňového vývěru jeskyně. Hlavní vývěr je v suti nad říčkou. Návrat pak trvá tři hodiny a více, protože je výškový profil opačný. Transport v jeskyni je pak sice krátký, ale převážně po strmém svahu obaleném sedimenty. Sklon stupně je na použití jednolanové techniky, ale s ohledem na míru obalení lana bahnem nejsou slaňovátka ani blokanty moc použitelné a sestup a výstup je v podstatě na ruce.

Foto 2 **Petr Chmel před ponorem v r. 2022 (foto J. Sirotek)**

Vlastní potápění je pak limitováno zejména proudem. Některé části jeskyně nelze od určitého průtoku snadno proplavat. Proti silnému proudu se nedokáže v některých oknech prosadit ani kvalitní skútr. Sifon se musí každý rok znovu vystrojovat vodící šňůrou. Proud vody spolehlivě roztrhá i 3mm silné kevlarové lanko. Zatopenou část jeskyně tvoří jeden hlavní kanál, který je velmi členitý, s výraznými změnami hloubek a směru. Při zanoření je viditelnost neomezená, pohybem v jeskyni klesá na cca 10 m. Teplota vody se pohybuje kolem 10 °C.

V roce 2012 proběhl další pokus o překonání sifonu dvojicí Radek Husák a Jan Sirotek. Radek se již potápěl s uzavřeným okruhem (rebreatherem Revo), Honza za ním vlál ověnčený trsem lahví. Sifon se sice podařilo překonat, ale neměl suché pokračování. Jednalo se jen o volnou hladinu s vysokým stropem. Radek Husák natáhl ještě jeden záměr do 2. sifonu a pak se již oba potápěči museli vrátit. Cestou zpět nebyl prostor sifon přesně zmapovat, kluci pořídili pouze orientační náčrt.

Tento ponor jednoznačně ukázal přínosy a nezbytnost použití uzavřeného okruhu pro případné další pokusy. Logisticky není možné nosit na každý ponor dvojče 2 × 12 l a další postupové lahve, které by byly potřebné k pokračování v objevech. Naopak nosit do jeskyně pouze 2l nebo 3l lahve s kyslíkem pro rebreather nepředstavuje žádný problém. Navíc extrémní ponor do hloubek přes 50 m v jeskyni vyžaduje použití trimixu a explorace s otevřeným okruhem by se tedy i významně prodražila.

Technicky tedy další potápění v Jurišku řešit šlo, problém byl ale v sehnání potápěčů, kteří by nejen vlastnili jeden či dva rebreathery, ale taky by byli schopni a ochotni se s touto technikou potápět daleko a hluboko v nepřístupné jeskyni kdesi na Balkáně. Zlákat následovníky, ideálně se dvěma rebreathery na propotápění druhého sifonu, trvalo až do

roku 2022. Akce se ujal Petr Chmel, který se na Medúzu vrátil po mnoha letech. Jako jeho parťáka jsme naverbovali srbského jeskynního potápěče Matiju Petkoviče. Zbývalo už jen dát dohromady podpůrný tým, což ale s nastupujícím mladým jádrem Pustého žlebu nebyl už takový problém.

Použití druhého uzavřeného okruhu, tzv. bailout rebreatheru, se ukázalo jako logisticky výhodnější než kombinace jednoho rebreatheru a záložních lahví pro otevřený okruh a otevřelo tak cestu k dalším objevům. Po celodenním transportu byly konečně u sifonu v jeskyni smontovány tři rebreathery a nachystány záložní lahve a Petr s Matijou se tak mohli vydat pod vodu vstříc novým dobrodružstvím. Během prvního ponoru byl vyvázán a přemapován první sifon.

Na druhý ponor se chlapci vydali hned další den, tentokrát z tábora jen nalehko v doprovodu jednoho asistenta. Podařilo se jim proplavat relativně krátký druhý sifon a objevit suché pokračování končící třetím sifonem. Cesta k třetímu sifonu je náročná, v suchém obleku a s rebreatherem na zádech je nutné překonat klouzavý svah, rozlámanou suť, projít kousek dravou říčkou a překročit několik prohlubní. Do jedné se Matija z cca 1 m vysokého kamenu zřítil poté, co se pod ním zlomila vápencová deska. Jen zázrakem si ani nenatrhl sucháč, což by v ledové vodě dlouhého prvního sifonu byl dost kritický problém.

Zásoby kyslíku a diluentů vystačily ještě na jednu akci pro oba potápěče. Matija pomohl s transportem mezi druhým a třetím sifonem, kde se Petr zanořil a objevil a zmapoval pokračování v délce 150 m. Konec šňůry vyvázal v hloubce 67 m s vidinou, že dále už by sifon zase mohl stoupat.

Další explorace měly pokračovat hned v následujícím roce. Bohužel těsně před expedicí odpískal svoji účast Matija a nám se nepodařilo sehnat jiného majitele rebreatheru, který by byl ochotný se podobného dobrodružství zúčastnit. Museli jsme tedy počkat na další rok (2024), kdy se ale bohužel opakovala stejná situace. Druhý rebreatherový potápěč si to rozmyslel 14 dní před odjezdem. Naštěstí se mezitím z Thajska vrátil Radek Bradek Nejezchleb coby novopečený majitel rebreatheru. Byť se mělo jednat o jeho první ponor s rebreatherem v jeskyni, jako nadšený jeskyňář a zkušený jeskynní potápěč tuto výzvu přijal a vyrazil s námi do Černé Hory.

Cíl akce byl jasný: za druhý sifon půjdou oba potápěči a Petr se pokusí znovu zaútočit na třetí sifon. Akce se slibně rozeběhla. Směsi byly namíchány, lahve poctivě přefoukány, bubny se šňůrou nauzlíkovány a namotány, množství výbavy bylo s ohledem na transport optimalizováno, cíle akce jasně dané. Předchozí zkušenost ukázala na potřebu vytápění obleku potápěče do třetího sifonu. Během přechodu suché části bývá podoblek dost propocen a jeho izolační vlastnosti značně sníženy. První den expedice jsme celý věnovali transportu materiálu k sifonu, kde při montáži rebreatherů proběhla poslední kontrola a kalibrace kyslíkových čidel. Vše tak bylo připraveno na druhý den, kdy kluci nalehko v doprovodu holek brzy ráno odešli do jeskyně na stěžejní útok.

V roce 2022 bylo na konci šňůry vidět jasné pokračování vzhůru. Obecně panovala naděje, že by třetí sifon neměl mít delší pokračování a měl by relativně rychle spět k hladině. Realita byla ale zcela opačná. Sifon se záhy opět zlomil dolů a po dalších cca 170 m začal padat studnou do hloubky cca 80 m. Na dně bylo sice patrné další pokračování, ale ponor musel být ukončen, neboť bylo dosaženo limitů na domluvenou délku ponoru, zbývající čas

na pohlcovači, použité směsi plynů, plánovanou délku dekomprese (s ohledem na vytápění) atp. Šňůra byla vyvázána v hloubce 72 m.

Samotný ponor ve třetím sifonu nakonec trval přes tři hodiny, z toho 2:10 zabrala pouze dekomprese. Hodiny CNS (ukazatel kyslíkové toxicity centrální nervové soustavy) hlásily 20 minut před koncem dekomprese 90 %. Ve stejný moment bohužel došlo i vytápění, a tak Petr docela vymrzl. Při běžném „car divingu" by se jednalo o normální ponor s rebreatherem, ale s ohledem na exploraci, mapování a skutečnost, že se jedná o třetí sifon, lze obtížnost hodnotit jako vysokou.

Během objevitelského postupu není předem znám profil ponoru a je nutné počítat se vším a plán ponoru neustále upravovat na reálnou situaci. Následné mapování při návratu neumožňuje z jeskyně „utéct", ale je nutné postupovat ven relativně pomalu při precizním měření. Dekomprese mezitím neustále neúprosně naskakuje. Ponor ve třetím sifonu byl ukončen 7,5 hodiny po zahájení akce (odchodu z tábora) a zpět do tábora stále zbývalo cca 6 hodin, včetně ponoru přes první sifon s hloubkou 50 m. Při návratu proběhla tedy již třetí dekomprese, po které opět následovala značná fyzická námaha. Tomu se v jeskyni a následné cestě nahoru z kaňonu bohužel nedá vyhnout. Naštěstí byl dekompresní model, gradientní faktor a parciální tlaky při ponoru dobře zvoleny a akce se obešla bez dekompresních příznaků, a tak večer v táboře jsme společně mohli oslavit nové objevy.

Pokračování ve třetím sifonu je lákavé. Zdá se, že se jedná o freatickou část odvodňující celou oblast. Nasazení pro další postup by ale muselo být výrazně větší, včetně skútrů, přípravných potápěčů, dalších kanystrů pro vytápění atd. Uvidíme, jestli se najde dost nadšenců (bláznů) do dalších let.

Celé toto dobrodružství by se nedalo zrealizovat bez ostatních členů expedičního týmu, jejich silných nohou a pevných zad a vůle. Expedice Medúza 2024 se zúčastnili: Petr Celý, Dagmar Dostálová, Maciej Fryń, Aleksandra Fryń, Petr Chmel, Tomáš Jakubec, Petr Šimon Janíček, Vít Kaman, Vendula Koublová, Jakub Mertlík, Jan Mertlík, Radek Nejezchleb, Ema Otevřelová, Zoltán Pintér, Jan Sirotek, Barbora Sirotková a Peter Váczi.

Krátké zprávy

JESO nejen pro milovníky jeskyní

Luboš Stárka (***Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha***)

Jednotná evidence speleologických objektů (JESO) již 15 let umožňuje elektronicky evidovat údaje o krasových i pseudokrasových jeskyních, závrtech, vývěrech a ponorech. Databáze byla na podzim upravena a byla doplněna možnost vkládat informace i o dalších krasových objektech jako jsou např. škrapy a škrapová pole, geologické varhany, ventaroly, mastné fleky, pěnovcové útvary nebo paleokrasové jevy. Uvítáme, pokud fanoušci krasových území budou informace o těchto objektech do databáze vkládat.

Bylo rovněž provedeno několik drobných úprav evidenčního programu. Hlavně je nově možné objekty databáze vyhledávat i podle textového řetězce v popisu událostí. Na základě nových výzkumů bylo upřesněno a doplněno karsologické členění republiky. Jedná se zejména o oblast KRNAP a jeho ochranného pásma, kde byl v rámci rozsáhlého projektu objeven větší počet nových menších krasových jeskyní. Karsologické členění si můžete prohlédnout v JESOVIEW nebo na agenturní mapě ArcGIS Přírodní poměry.

Bacha na netopýry!

Martin Novák (***ZO ČSS 6-23 Aragonit***)

V červenci tohoto roku byl v Ostravě zaznamenán případ pokousání netopýrem večerním, nakaženým vzteklinou. Jednalo se o zoologa, který v rámci odchytové služby přijel na místo nálezu atypicky se chovajícího netopýra. Národní referenční laboratoř pro vzteklinu v SVÚ Praha prokázala přítomnost varianty viru EBLV 1, typické pro netopýry.

V ČR se jedná o šestý případ průkazu vztekliny u netopýra za posledních 30 let (1994 poblíž Uherského Hradiště, 2 × 1999 Brno, 2005 Vyškovsko, 2015 Praha, 2024 Ostrava). V rámci Evropy je za stejnou dobu hlášeno přes 800 případů záchytu viru vztekliny u netopýrů. Nejvyšší výskyt je trvale při severním pobřeží kontinentu, v Dánsku (přes 200 případů), Holandsku (přes 200), Německu (téměř 200) a Polsku (přes 50). V ostatních zemích jsou výskyty spíše ojedinělé. Celkem se vzteklina netopýrů vyskytla ve 13 evropských státech. Nejčastěji postiženým druhem je netopýr večerní, ale vzteklina byla již zjištěna u netopýra pobřežního, hvízdavého i parkového.

V Evropě je evidováno jen několik úmrtí po nákaze vzteklinou po pokousání netopýrem: 1977 na Ukrajině patnáctiletá dívka kousnutá do prstu, 1985 v Rusku jedenáctiletá dívka kousnutá do rtu, 1985 švýcarský zoolog a 2002 skotský ochranář netopýrů, oba po četných kontaktech a pokousání netopýry.

Nákaza virem vztekliny má bez terapie prakticky 100% smrtnost, je však možné chránit se očkováním, tzv. preexpoziční profylaxí (očkuje se třemi dávkami dle schématu 0, +1 týden, +2 týdny, plus posilující dávka po 1 roce). V případě kousnutí, škrábnutí či kontaktu se slinami nakaženého zvířete je třeba neprodleně zahájit profylaxi postexpoziční (6 dávek, podaří-li se zabránit infekci centrálního nervového systému, postižený přežívá).

Příznaky nákazy se u netopýra projevují neschopností letu, nevyhledáváním úkrytu a vydáváním atypických zvuků. V případě nálezu nezvykle se chovajícího netopýra je doporučeno informovat krajskou veterinární správu a se zvířetem nijak nemanipulovat.

Takže dávejte pozor, na domácích lokalitách i v zahraničí. Když vás kousne netopýr, nestane se z vás Batman, ale můžete se vzteknout.

V Holandsku máme víc jeskyňářů než jeskyní – rozhovor s bývalým prezidentem Speleo Nederland Henkem Goutierem

Ptá se Michal Cimbál Hejna (*ZO ČSS 1-02 Tetín*)

První otázka se přímo nabízí. Jsou vůbec v Holandsku nějaké jeskyně?
Budeš překvapený, ale jednu jeskyni máme. Pod Maastrichtem leží rozsáhlé podzemí, podzemní lomy, kde se těžila křída. Na jednom místě narazili těžaři na jeskyni. Je to asi čtyřicet metrů dlouhá plazivka, takže to je naše nejdelší a jediná jeskyně.

Přesto jsou tam jeskyňáři. Kolik vás je? Jste nějak organizováni?
V Holandsku je asi dvě stě jeskyňářů organizovaných ve *Speleo Nederland*. Z toho je asi sto dvacet aktivních. Potkáváme se pravidelně na výroční schůzi, kam se sjíždí kolem sta jeskyňářů a je to zároveň takový celovíkendový festival s promítáním a hudbou. Dvakrát ročně pořádáme týdenní Speleocamp ve Francii. Jinak v průběhu roku trénujeme jak se dá, třeba na požárních věžích.

Jeskyňáři ale jeskyně potřebují. Kam za nimi jezdíte?
Naši členové jezdí po celém světě, většinou jako členové mezinárodních expedicí. Nejvíc ale jezdíme do Belgie, do Arden. Většina členů je z jižní části Holandska, takže to mají blízko. Z prostředku Holandska se tam dá dojet za dvě až tři hodiny. Máme velmi dobrou spolupráci s belgickými jeskyňáři. Jezdíme na víkendové akce a bydlíme na jeskyňářských základnách.

Bývalý prezident *Speleo Nederland* Henk Goutier (foto M. Hejna)

Společně s belgickými jeskyňáři, hlavně z holandsky mluvící části, vydáváme také tiskoviny a pořádáme školení a konference. Belgických jeskyňářů je asi sedm set, takže dohromady je nás k tisíci jeskyňářů.

Jak se takový holandský kluk dostane k jeskyním? Jak ses k nim dostal ty?
Přes skauting. Když mi bylo čtrnáct, byli jsme na skautské výpravě do Belgie a tam jsem poprvé viděl jeskyně. Do osmnácti jsem ještě chodil do skauta a pak jsem plynule přešel k jeskyňářům. V Holandsku je to asi nejčastější cesta, protože skauti tráví spoustu času v přírodě a vyrážejí na výpravy do Belgie, Francie a dalších zemí, kde mají nejlepší možnost se s jeskyněmi seznámit.

Výstava Albeřické podzemí – padesát let jeskyňářských výzkumů

Radko Tásler (*ZO ČSS 5-02 Albeřice)*

O letních prázdninách, někdy v červenci roku 1972, byli bratři Táslerové vtaženi Joskou Řehákem a Jiřím Hýskem, jeskyňáři z Bozkova, do Albeřické jeskyně. V srpnu následujícího roku Radko Tásler a Stanislav Rob prolezli Albeřickou jeskyni již samostatně a ten samý měsíc se jim podařilo objevit nové neznámé prostory. Tím byl dán základ bádání Albeřické skupiny. Na podzim roku 1973 je neoficiální založení jeskyňářské skupiny stvrzeno v Albeřické jeskyni a následně na chalupě u Táslerů na Lysečinách. Této kulturní akce se zúčastnil též Vladimír Hladký, Jan Náprstek a Miroslav Rolc. Rok na to se přidal Pavel Tásler a v tomto týmu již mohly být započaty náročnější průzkumné a výkopové práce. Brzy na to se k partě přidávají další lidé a v roce 1979 vstupuje skupina jako jeden ze zakládajících členů do České speleologické společnosti pod názvem *Základní organizace ČSS 5-02 Albeřice*.

V roce 2023 tedy uplynulo 50 let od založení našeho klubu. Žádné oslavy jsme neplánovali, protože starci mají být oslavování mladšími nástupci a ne sebou samými. Rozhodli jsme se, že si vydáme alespoň tenkou knížečku o krkonošských vápencích, která je od loňska v knihovně ČSS a nebo ji mnozí máte. Naše poklidné rozjímání však vyrušila Olina Hájková a Jakub Šimurda ze Správy KRNAP s dotazem, zda nechceme uspořádat v klášteře ve Vrchlabí výstavu. Souhlasili jsme s tím, že dodáme digitální podklady, návrh obsahu výstavy a ostatní bude na Olině, Jakubovi a jejich spolupracovnících. Do té doby jsme si všechny výstavy z větší části připravovali sami a na to už nebyla síla.

Tak tedy pár vět k výstavě. Hned ve vstupní chodbě upoutá dvoumetrová černobílá fotografie ledové výzdoby a pak již návštěvník vstoupí krátkou chodbou do prvního sálu. Je to taková síň „slávy". Na plakátech je představena vždy nějaká konkrétní dlouhodobější činnost jak dobrovolná, tak profesionální. Jsou tam jak naše první akce do propastí Jihoslovenského krasu, tak výpravy na Nový Zéland, třicetileté působení v Josefově nebo výpravy do Julských Alp, kam jsme jezdili jako domů. Mnoho akcí se sem kvůli prostoru pochopitelně nevešlo.

Druhá místnost asi překvapí jak jeskyňáře, tak širokou veřejnost. Pojali jsme to netradičně. Koláž starších černobílých fotografií je z našeho kulturního jeskyňářského života. Vybírali jsme z velkého množství a trochu musela zapracovat autocenzura. Necenzurované fotografie jsme slíbili promítnout na přednášce spojené s výstavou v lednu. Místnost doplňují malé vitríny s naším prvním dokumentačním vybavením, několik diplomů, krápníky, speleofórový krtek a vyhřívané jeskynní lůžko zavěšené pod stropem. Pod ním stojí vycpaný jeskyňář oblečený v Larise. Tento materiál znají už jen pamětníci. V této místnosti při vernisáži lidé strávili nejvíce času.

Třetí, největší místnost je již ryze speleologická. Čelní stěně vévodí 4 m široká fotografie Celní jeskyně a po stranách jsou velkoformátové fotografie východokrkonošských jeskyní. Fotografie doplňuje velký podstavec s těžebním nářadím ze začátku naší činnosti. Vévodí

tomu hliníková mlékárenská konev s uříznutým hrdlem a kolejový vozík z Vývěrky. I zde místnost doplňují menší vitríny s krasovými a speleologickými věcmi.

Na vernisáži výstavy s generalitou Správy KRNAP byla pokřtěna i kniha *Albeřické podzemí – padesát let jeskyňářských výzkumů*, která je již v knihovně ČSS a ke koupi v muzeu v klášteře ve Vrchlabí nebo v e-shopu Správy KRNAP.

Přijďte se podívat, výstava trvá do května 2025.

PS Výstava je doplněna obrazovkou s možností pustit si „albeřické" filmy.

Stopařky

Radko Tásler (*ZO ČSS 5-02 Albeřice*)

Světla našeho terénního Nisanu jen s obtížemi prorážejí tmu a hustý vytrvalý déšť s poletujícím sněhem. Jedeme nám důvěrně známou silničkou Obřím dolem netradičně již večer, protože brzy ráno chceme zmizet do podzemí, kde na počasí závislí nejsme. Stěrače pracují naplno a mezi jednotlivými cykly se jako přízrak najednou objevují dvě drobnější, ve větrovkách zakuklené postavy s velkými bágly. Zastavujeme, zda nechtějí svézt. Pochopitelně že ano. Bágly putují do „uhláku" pod laminát na korbu a dvě děvčata, což zjišťujeme až po odkuklení, do kabiny. „Vezmete nás ke Kapličce, pokud až tam jedete?" „Samozřejmě, až na Sněžku." Ha, ha, ha, čtu z jejich očí. U Kapličky je smích ale přechází, když auto začíná poskakovat na kamenité cestě. „Fakt, kam jedete? Však to je blbost. My jdeme na Luční boudu." „No, tak to vám teda nezávidíme, u Slezského domu vás musíme vysadit." Děvčata pochopitelně nevěřila a značně znejistěla, když jsme v zatáčce u bývalé boudy Kovárna zastavili. Vůbec nevěděla, kde jsou. Znejistěla ještě víc, když Vašek prohodil, že tady bydlíme a že je ubytujeme, ale náš srub je jen 2 × 3 m velký, tak se budeme tísnit. Petr to dodělal poznámkou, že něco rumu tam ještě máme.

Vzhledem k počasí bylo vidět, že se to v nich ale pere. Vidina více než hodinové cesty na Luční boudu byla strašná proti nabídce noclehu od třech podivných individuí. „Máme tam i vařič a konzervy, tak uděláme opulentní večeři."

Holky začaly telefonovat svým přátelům na Luční boudu a diskutovat co dál. Z rozhovoru bylo zřejmé, že jim kamarádi rozhodně zakázali nocleh u někoho neznámého a navíc nejasno kde. Když ony jim holky vše řekly po pravdě a nezalhali, že zůstávají v nějakém penzionu v údolí. Mile, ale trpce se na nás usmály, poděkovaly a vyrazily vzhůru do příšerné sloty. Co si o nás tenkrát myslely a zda cestu neodstonaly, se už asi nedozvíme.

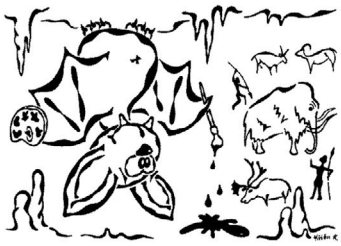

3 + 1 zajímavost ze zahraničí

Michal Cimbál Hejna (*ZO ČSS 1-02 Tetín*)

Objev předchůdců *Homo florenciensis*

Objev malých hominidů *Homo florenciensis* na ostrově Flores znamenal v roce 2003 senzaci. V jeskyni Liang Bua tehdy objevili vědci pozůstatky lidí starých asi 50 000 let, kteří dorůstali výšky kolem 106 cm. Dodnes není jasné, kdo byl jejich předchůdcem. Vědci se nedokáží shodnout, jestli *Homo erectus*, *Homo habilis* či *Australopithecus afarensis*.

Srpnový článek otištěný v *Natura Communications* se věnuje novým nálezům. Poprvé se totiž podařilo zjistit pozůstatky mimo jeskyni, na otevřeném místě zvaném Mata Menge, ležícím asi 75 km východně od Liang Bua. Nález částí koster tří jedinců přinesl několik zajímavých zjištění. Kostry byly podstatně starší než ty z Liang Bua, jejich stáří je asi 700 000 let, a hlavně ještě menší. Dospělí jedinci dosahovali velikosti maximálně jednoho metru a jedná se tak o dosud nejmenší známé fosilní hominidy. Ještě důležitější byl nález zubu, který svým charakterem odpovídá ranému *Homo erectus* z Jávy.

Zdroj: Yousuke Kaifu, Iwan Kurniawan, Soichiro Mizushima, Junmei Sawada, Michael Lague, Ruly Setiawan, Indra Sutisna, Unggul P. Wibowo, Gen Suwa, Reiko T. Kono, Tomohiko Sasaki, Adam Brumm, Gerrit D. van den Bergh. Early evolution of small body size in Homo floresiensis. Nature Communications, 2024; 15 (1) DOI: 10.1038/s41467-024-50649-7
https://www.nature.com/articles/s41467-024-50649-7

Projekt opravy jeskynní výzdoby

Titulek je volným překladem iniciativy *The Cave Formation Repair Project (CFRP)* založeným v roce 2018 americkým jeskyňářem Michaelem C. Mansurem. Jak již název napovídá, cílem dobrovolnického sdružení je oprava poničené krápníkové výzdoby. Mansure na ni vymyslel několik nástrojů pojmenovaných Stalactijack, Speleoclamp, Speleocup či Speleorack.

Letos oslavila CFRP významný mezník. V jeskyni Carlsbad opravila 9. dubna svůj tisící krápník. Mansur se věnuje i osvětě. Jeho kniha *The Cave Formation Repair Project: Restoring the Beauty of America's Great Caves* se letos dočkala už třetího vydání. Pokud by někdo chtěl zahájit podobnou činnost u nás, najde mnoho užitečných návodů na youtube a hlavně na facebookovém a instagramovém profilu CFRP.

Nejdelší jeskyně Grand Canyonu skrývá netopýří mumie

O Grand Canyonu byly popsány stohy papíru, ale jeho jeskyně jsou známé podstatně méně. Navíc stále přinášejí nová překvapení. Nejdelší jeskyně Grand Canyonu jménem Double Bopper byla objevena v roce 2006 a její délka přesahuje 60 km. Kromě délky jeskyně zaujme bohatou sádrovcovou výzdobou. Opravdu unikátní je ovšem díky něčemu jinému. V jeskyni byly objeveny mumie drobných savců, mezi nimiž vynikají netopýři, kteří visí na bílých sádrovcových růžích jako hnědé květy. V jeskyni jsou jich tisíce a popsáno zatím bylo jedenáct druhů. V roce 2018 se podařilo sehnat peníze na jejich radiokarbonové datování. Devět vzorků ukázalo stáří od 3700 let až po 31 000 let před současností. Koronavirus a lesní požáry další výzkum přerušily, ale v roce 2021 mohly být odebrány další vzorky. Některé vzorky se dostaly až za hranici radiokarbonového datování, která je 50 000 let. V jeskyni tak panuje stabilní prostředí už více než 5000 let a dochované mumie jsou unikátním nástrojem k sledování evolučního vývoje netopýrů nejen v Grand Canyonu.
Více informací na:
https://parks.berkeley.edu/psf/wp-content/uploads/2024/01/psf_401_chambers_web.pdf

Sociální cítění neandertálců

K převratným objevům nemusí docházet pouze v terénu. Někdy stačí navštívit depozitáře. Své o tom ví třeba kolektiv zkoumající lebku ženy z Koněpruských jeskyní. A své o tom ví kolektiv paleoantropoložky Mercedes Conde-Valverde.

Kosti neandertálců byly nalezeny v jeskyni Cove Negra poblíž španělské Valencie už v roce 1989. Jejich stáří bylo stanoveno na minimálně 146 tis. let. Teprve nedávno si ale vědci všimli, že je mezi kostmi zvláštně uspořádaná ušní kůstka. Podle všech znaků patřila asi šestiletému dítěti trpícímu Downovým syndromem. Neandertálci nejen že ho neodvrhli, ale starali se o něj. To, že dítě přežilo až do šesti let je překvapivé. Ještě v roce 1929 se děti s Downovým syndromem dožívaly průměrně 9 let. Z prehistorického období je zaznamenáno šest nálezů dětí s Downovým syndromem u rodu *Homo sapiens* (nejstarší z období 5300 let před současností), ale žádné nežilo déle než 16 měsíců.

Jedná se o druhý případ altruistického chování neandertálců z poslední doby. V roce 2017 byl v irácké jeskyni Shanidar objeven hluchý a částečně slepý muž s ochrnutou paží, který dokázal i s tímto hendikepem žít ještě relativně dlouho.
Více informací na:
https://edition.cnn.com/2024/06/27/science/neanderthal-down-syndrome-scn

Čtyřková výročí

Michal Cimbál Hejna (*ZO ČSS 1-02 Tetín)*, Jan Flek (*ZO ČSS 6-21 Myotis*)

1874
První písemná zmínka o jeskyních Baham. Dnes jsou Bahamy typovou lokalitou flank-margin caves, ale dlouho byly neznámé. První zmínku o nich publikovala v časopisu *Harper's New Monthly* Christiana Rounds. Mimo jiné zde popisuje návštěvu jeskyní v okolí Walsinghamu.

1884
Německá turistická organizace *Sudeten-Gebirgs-Verain* převzala jeskyni Na Špičáku a po drobných úpravách ji zpřístupnila pro veřejnost. Před jeskyní postavila turistickou chatu s tanečním parketem. Skupinky návštěvníků s průvodcem procházely podzemními prostorami s karbidovými lampami. Zpřístupnění však trvalo jen rok. Přes počáteční zájem se začaly objevovat stížnosti na vysoké vstupné a počet turistů se snižoval.

1884
Slovinský jeskyňář Gregor Žiberna (1855–1929) poprvé zaznamenal vchod do Kačne jamy. Ve stejném roce se mu podařilo objevit Divaškou jamu a po jejím zpřístupnění o rok později se stal jejím správcem a průvodcem.

1904
V Austrálii byla objevena jeskyně Temple of Baal. Jeskyňáři tak navázali na rok starý objev jeskyně Orient. Obě jeskyně jsou součástí skupiny jeskyní Jenolan, ležící v Blue Mountains v australském Novém Jižním Walesu. Studie z roku 2006 dokázala, že jeskyně vznikly před 340 mil. let v karbonu a mají tak být nejstaršími jeskyněmi na světě.

1904
Zemřel Franklen George Evans (nar. 1826), doktor medicíny a prezident *Cardiff Naturalists´ Society*. Evansovým hlavním koníčkem byla meteorologie, ale do dějin speleologie vstoupil v roce 1870, kdy poprvé popsal vznik jeskyní ve freatické zóně. Bohužel pro něj se tak stalo při přednášce na půdě lokální *Cardiff Naturalists´ Society*, takže jeho myšlenka zcela zapadla a princip vzniku jeskyní ve freatické zóně musel být později objeven znovu.

1904
Poblíž Mladče byla při těžbě v lomu objevena drobná dutina s významnými archeologickými nálezy. Jan Knies lokalitu popisuje v článku „Nový diluviální člověk na Moravě" ve *Věstníku klubu přírodovědného VII*. z r. 1906: „Dne 22. března 1904 odstranili dělníci vrstvu kamení a odklidivše ssutiny nalezli pod nimi zbytky kostry dospělého člověka, hlavně zachovalou lebku, dále rozbité součástky kostry dětské a několik kostí zvířecích, které zůstaly nepovšimnuty."

Na výzkumu nalezeného materiálu se podílel nejen Knies, ale i Josef Szombathy, K. J. Maška a J. Smyčka. Jeskyňka byla postupnými výkopy vyklizena až do hloubky osmi metrů a později zničena pokračující těžbou vápence.

1904
Ivan Andrej Perko poprvé sestoupil do jeskyně Dimnice. Hledal zde zdroj podzemní vody pro okolní obce. V hloubce 105 m sice narazil na podzemní tok, ale tehdejší technické možnosti neumožňovali její rentabilní čerpání. V roce 1914 byla jeskyně *Slovinským horolezeckým spolkem Terst* zpřístupněna pro veřejnost.

1914
Předposlední lednový den byl objeven přístup z Punkevních jeskyní do Macochy. K. Absolon na to v knize Moravský kras vzpomíná: „Objevení nové chodby přišlo nám velice vhod. Tvoří totiž technické pásmo dutin, jež se táhnou víceméně souběžně se starou Punkevní jeskyní. Tak se stalo, že místo jedné cesty byly v poslední chvíli nalezeny na dno Macochy cesty dvě. Bylo jedině třeba tuto cestu pohodlně upravit. V probíjení tunýlku bylo energicky pokračováno, takže výsledek nedal na sebe dlouho čekat a brzy, již v únoru 1914, vál také těmito místy čerstvý vzduch ze zasněžené Macochy."

1954
V Itálii byl založen *Corpo Nazionale Soccorso Alpino e Speleologico* (Národní alpský a speleologický záchranný sbor). V roce 2009 měly jeho pobočky 242 horských záchranných stanic a 27 jeskynních záchranných stanic s cca 7 200 dobrovolnými specialisty.

2004
Jeskyně na Turoldu byla podruhé otevřena pro veřejnost. Poprvé se tak stalo z iniciativy Antonína Holana v roce 1958. Po jeho vážném onemocnění byl provoz jeskyně ukončen v roce 1967.

Co se kde psalo (nejen) o jeskyních

Michal Cimbál Hejna (*ZO ČSS 1-02 Tetín*)

Andrews R. G. (2024): Vědci našli na Měsíci bezpečné útočiště pro astronauty v lávových tunelech, které sondy nejprve přehlédly.
https://www.nationalgeographic.cz/veda/vedci-jasaji-nad-objevem-lavovych-tunelu-na-mesici/

Perex článku: *Nedávno objevený lávový tunel na Měsíci naznačuje, že pod povrchem našeho přirozeného satelitu se může skrývat celá síť jeskyní, které by mohly posloužit jako kvalitní „podzemní bunkry" našim prvním osadníkům.*

Filippi M., Sirotek J. (2024): Jak funguje moderní speleologie. – *Vesmír*, 103, 2024/7, 422-428

Dva zkušení jeskyňáři vysvětlují čtivou a atraktivní formou čtenářům, jak se hledají a dokumentují jeskyně, jaký je rozdíl mezi jeskyňářstvím a speleologií a co je Česká speleologická společnost, to vše doplněné deseti úchvatnými fotografiemi.

Perex článku: *Přesně před 150 lety byla na prodej Mamutí jeskyně. Systém, který do té doby sloužil jako místo pro těžbu ledku z guana, byl k mání za pouhých 50 000 dolarů (Vesmír 3, 251, 1874/21), což je asi 1 375 000 dolarů v dnešní měně. Dnes je tento nejdelší jeskynní systém světa, s 686 km probádaných chodeb, součástí neprodejného národního přírodního bohatství Spojených států. Jde o důkaz, jak se za více než století proměnilo myšlení lidí, a jeskyně jsou dnes hlavně předmětem ochrany, vědeckého zájmu a jejich části i šetrného zpřístupňování jako cenného zdroje poznání historie naší planety. Poznání, za které vděčíme jeskyňářům.*

Vrtiška O. (2024): Výprava k podzemnímu jezeru. *Vesmír*, 103, 2024/538
https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2024/cislo-10/vyprava-k-podzemnimu-jezeru.html

Krátký článek o tom, že se chystá další expedice, tentokrát s lidarovým skenováním: V dosud málo probádané oblasti Vromoner na albánsko-řeckých hranicích se nachází řada krasových útvarů vzniklých hypogenními procesy (působením termálních a agresivních minerálních vod na horniny zespodu). O výzkumu tamní jeskyně Sulfur, jejíž největší dóm pojmenovali čeští jeskyňáři Vesmír (na počest 150 let našeho časopisu), psal před třemi lety speleolog Marek Audy (Vesmír 100, 746, 2021/12). A právě on povede nyní v říjnu další výzkumnou výpravu do Vromoneru. Expedice Neuron Atmos má za cíl pomocí lidarového 3D skeneru proměřit a detailně zmapovat jeskyni Atmos, v níž už dříve čeští jeskyňáři objevili rozsáhlé termální jezero, které by mohlo být největším jezerem tohoto typu na světě.

Expedici včetně pořízení nákladného lidaru financuje Nadace Neuron, která výpravy českých vědců do nejrůznějších koutů světa podporuje každoročně.

Jeskyně Atmos (foto B. Vrabcová)

Šindelář J. (2024): Nová efektivní metoda 3D skenování jeskyní – *Ochrana přírody*. 3/2024, 13-15.
https://www.casopis.ochranaprirody.cz/vyzkum-a-dokumentace/efektivni-metoda-3d-skenovani-jeskyni/

Trojrozměrné skenování není pro jeskyňáře, hlavně díky lidaru v iPhonech Pro, žádnou neznámou. Jak je to však se skenováním metodou SfM, sférické fotogrammetrie či sférické videogrammetrie? A jak vznikal model Koněpruských jeskyní?

Perex článku: *Přesná geodetická dokumentace a 3D skenování rozsáhlých a členitých podzemních komplexů bývají tradičně spojovány s vysokými investičními a logistickými náklady. Kromě toho jsou obvykle náročné i časově. Aplikovaný výzkum organizací Naše historie, Geo-cz, Správa jeskyní České republiky, odbor životního prostředí Jihočeského kraje a Univerzita Pardubice se v posledních pěti letech soustředil na pilotní vytvoření přesných plánů a digitálních modelů vybraných jeskynních systémů v České republice a v Arménii.*

Šrek J. (2024): Lom Čihadník nad Světlou nad Ještědem a jeho otisk v díle Karoliny Světlé. *Krkonoše-Jizerské hory*, 7/2024/34-35.
https://krkonose.krnap.cz/apex/f?p=104:4:::NO:RP,4:P4_ID,P4_CP:2024-07-24,7

Název článku sice na jeskyňářskou tématiku přímo neodkazuje. Čihadník je ovšem vápencový lom a ležela v něm jeskyně Apolínův hrob. Na tu těžaři pravděpodobně narazili někdy na přelomu 50. a 60. let 19. století a máme o ní i podrobné informace díky korespondenci Karoliny Světlé se svým švagrem Josefem Mužákem. Právě Karolina Světlá do ní částečně umístila děj svého románu Frantina a udělala z ní tak nejznámější odtěženou jeskyni v oblasti Ještědského hřbetu.

Petr J. (2024): Když hynou netopýři, umírají i děti.
https://www.osel.cz/13656-kdyz-hynou-netopyri-umiraji-i-deti.html

Krátký článek se zabývá korelací mezi poklesem stavu netopýrů a zvýšeným počtem dětských úmrtí. Jak ukazuje studie vypracovaná na University of Chicago, po úbytku netopýrů díky tzv. syndromu bílého nosu vzrostl v některých oblastech USA počet hmyzu, což mělo za následek zvýšené užívání pesticidů, což mělo za následek negativní dopad na lidské zdraví a zvýšenou úmrtnost kojenců.

Kratochvíl Z. (2024): Kyklopova jeskyně a posvátná jeskyně Ag. Prodomos na ostrově Irakleia https://www.osel.cz/13637-kyklopova-jeskyne-a-posvatna-jeskyne-ag-prodomos-na-ostrove-irakleia.html

Článek popisuje nejen oslavu nešpor v jeskyni Ag. Prodomos a netradiční využití jejích krápníků, ale dotýká se i ostrova Irakleia obecně.

Perex článku: *Ostrov Kyklópů? Malé Kyklady jako vrchol inzulárních efektů. Kyklopova jeskyně, odkud Polyfémos metal skály po Odysseovi. Jeskyně Ag. Prodomos s krápníky a s poutěmi, které jsou slavné po celých Malých Kykladách. A taky o překryvech kultur a jejich náboženství.*

Retro knihovnička Spelea

Podivuhodná dobrodružství profesora Hesioda

Wabi Stárka

Úvodem chce autor říci, že …

Několika skromnými spisky, otištěnými v Československém krasu, Časopisu akademie věd, Ohníčku a populárně-naučném časopisu MACARÁT, byla veřejnost v uplynulých letech částečně informována o bohaté vědecké činnosti význačných členů Krasové sekce, mezi nimiž na prvním místě dlužno jmenovat čestného člena, stařešinu jeskyňářské obce, profesora Peprdoka, akademika Dr. Vojena Loužka, archeologa Franze Prokeše, pokladníka sekce Johannesa Bubáka, trapera savan Českého krasu Wabigoona Stárce, velmistra jeskyň Juraje Gucklu a četné další muže temnot, především pak nezapomenutelného mistra jeskyň Ferryho Slavíčka a konečně jedinečného zjevu Sira Jamese Hessingtona, docenta hesologie a význačného odborníka pro sestavování vysokoškolských učebních rozvrhů.

Kde jsou všichni tito velikáni naší krasologie?

Mnozí z nich nevydrželi šílené tempo, jímž po sedm let byl prováděn výzkum 600 kuklometrů dlouhého středního patra Koněpruských slují a jali se hledat smysl života v jiných radovánkách

a světských rozkoších, jiní zahořkli, rezignovali, polevili a jinak se vykašlali na jeskynní výzkum.

I sám velký Guckla, duchovní vůdce Sekce, skončil tragicky: oženil se. Veliké hvězdy zapadaly a krasové nebe potemnělo.

Koněpruské jeskyně zpřístupněné veřejnosti, prokopané a opatřené betonovými chodníčky, osvětlené mnoha budáčky, budáky a velebudáky, neposkytovaly posledním příslušníkům vymírajícího kmene jeskyňářů dostatek rozkošných chvil a nezapomenutelných dojmů, které člověk pociťuje, plazí-li se zablácenou chodbou světlosti klozetové roury nebo lehne-li si holým břichem do louže.

Tento soumrak jeskyňářstva vtiskl žurnalistovi a spisovateli Stárcovi do rukou psací stroj a přinutil jej, aby napsal tento román. Aby se mohl po vzoru indických jogínů co nejvíce soustředit ke svému úkolu, zalezl spisovatel do nejzazších chodbiček Staré chodby, kam již nezaléhá křik turistů a výkřiky úžasu nad podzemními krásami bludiště Koněpruských jeskyní. Zde, ve světle karbidky, obletován netopýry a zaposlouchávaje se čas od času do pleskání kanoucích vodních kapek, sepsal Stárec tento román, jímž chtěl říci, že lidé přicházejí a odcházejí, ale veliká věc krasového výzkumu žije a bude žíti po dlouhé geologické věky.

1. kapitola,
v níž profesor Hesiod vstupuje na jeviště románu.

Suchý jižní vítr čechral větvoví sporých křovin a stromů a přinášel z maďarských puszt vůni koňských koblížků a uherského salámu. Vzduch se chvěl poledním žárem, který mělo na svědomí vysoko stojící slunce. Po úbočí vyprahlé krasové krajiny Horního vrchu se líně plazil krátký osobní vláček, jehož lokomotiva těžce oddychovala v letním parnu. Se skřípěním soukolí zastavila se posléze nepočetná souprava na podivném nádraží: vyznačovalo se tím, že nemělo ani jediné budovy ani personálu, a jen tabule s nápisem "Dvorníky – Zádiel" upozorňovala ospalého strojvedoucího, aby na tomto Bohem a lidmi zapomenutém místě zakotvil. Když vláček na chvíli postál, jako by si chtěl oddychnout, dal se

opět zvolna do pohybu. V této chvíli, která pro náš román je tak slavná, vyskočil (nebo spíše vypadl) z vlaku jakýsi muž, obtěžkaný různými vaky a zavazadly, která se mu pletla do cesty tak nešťastně, že jeho vstup na půdu Jihoslovenského krasu mohl být podle všech pravidel označen za podařený vpád. Vlak nevěnoval tomuto malému maléru pozornost a kolébal se vážně dále. Muž se mezitím zdvihl a počal na sebe věšet ony vaky a zavazadla, která byla příčinou jeho pádu. Náhodný posluchač – kdyby zde nějaký byl – by byl jistě v této chvíli postřehl, jak náš cestující pronáší řadu hanlivých přízvisek na adresu železnice. Tato chvíle dává nám příležitost povšimnout si blíže jeho postavy, která ostatně v tomto románu sehraje významnou roli.

Kulatá, usměvavá tvář a vlídné oči, hledící za brýlemi s kostěnou obroučkou, napovídaly mnoho o jeho charakteru; jeho postava byla spíše zavalitá a oblek se vyznačoval onou nedbalou elegancí, jíž se honosí zapomnětliví profesoři, kteří odcházejí ráno z domova bez kalhot nebo s namydlenou bradou. Obut byl v gumové mokasiny, natažené na holých nohách, které nesly stopy delšího cestování. Určité defekty na zevnějšku nevadily však našemu chlapíkovi tolik, jako palčivé vedro, které ho doprovázelo na další chůzi pásem polí bez stínu.

Když přicházel k vesnici Dvorníky, k níž se vztahuje nápis na železniční zastávce, zapředl rozhovor se psem dosud neznámé rasy, který jevil zájem o jeho kalhoty. Ač se psy měl četné osobní známosti a byl jednomu psu dokonce podle společenských pravidel představen, musel se náš cestovatel v přiostřující se situaci vzdát jedné pražské uzenky, aby zmírnil hrozící nebezpečí. Pes ho pronásledoval ještě zbytek cesty do vesnice a postupně ho zbavil dalších zásob jídla, které si vymáhal s neúprosnou důsledností.

Než ani sto psů nemohlo zastavit postup našeho chlapíka k cíli, který se rýsoval na obzoru: k mohutnému ústí krasového kaňonu Zádielské doliny, onomu divu přírody, nad nímž plesali již četní krasoví badatelé a turisté. Po hodině usilovného pochodu stanul náš cestovatel ve stínu mohutných skal, které ho obklopovaly, tyčily se nad ním a zavalovaly ho svou grandiózní velikostí.

Přestávky, které náš chlapík využil k úlevě na takových cestách obvyklé, použijeme k tomu, abychom konečně zvědavému čtenáři osvětlili totožnost muže, který tak zdatně si vykračoval v tropickém slunci půvabnou krajinou. Bylo by jen třeba, aby ho potkal v tomto prostředí některý z jeskyňářů Krasové sekce a již by zvolal: „Kam se valíš?"

Byl tedy náš chlapík krasovým badatelem a to významným, jak jen je možno. Nemáme před sebou, vážení čtenáři, nikoho menšího a nikoho méně významného, než profesora Hesioda, v zahraničních citacích jmenovaného Sir James Hessington. Máme před sebou zasloužilého dlouholetého průzkumníka děr a odpovědného revizora účtů, který proslul zvláště jedinečnými přednesy revizních zpráv při výročních valných hromadách Krasové sekce. Máme před sebou vynikajícího vysokoškolského odborníka pro sestavování rozvrhů, máme před sebou muže, který ve vaně a s Rodokapsem v ruce uměl vychutnávat rozkoše života.

Profesor Hesiod, jemuž jsme svým popisem poskytli možnost v klidu provést jmenovaný úkon, pokračuje nyní v cestě Zádielským kaňonem. Cesta stoupá místy až zapeklitě. Nic však nemůže zadržet našeho hrdinu před houževnatým pronikáním k cíli. A tak, hodinu po jeho vstupu do jícnu kaňonu, který se podobal spolknutí Jonáše velrybou, shledáváme profesora Hesioda, jak přichází k turistické chatě v Zádielské dolině. Uvítán štěkotem psů, kdákáním slepic a bzučením much, vstoupil Hesiod na pozemky chaty a byl uvítán správcem.

„Chtěl bych tady přenocovat. A taky něco k jídlu máte? Co?",zahájil Hesiod rozhovor.

„Velmi lutujem, panko moj," sdělil správce chaty, „všetko je obsadené, iba v jednej izbe sú dve miesta, keby ste chceli, len tam vás možem ubytovať."

„Mně je to buřt," zavrčel Hesiod a dal se odvésti do řečené místnosti, v níž dvě místa byla volná. Byly tam čtyři železné pryčny, z nichž dvě byly již, jak patrno, obsazeny. Správce přinesl s sebou knihu hostí a Hesiod, dříve než podepsal a vypsal svoje osobní data včetně velikosti límečku u košile, obrátil se na správce s otázkou, kdo že je již zde ubytován a na jak dlouho. Správce sdělil, že dva páni, kteří spí na obou obsazených postelích, se zde zdrží po celý měsíc.

„Tu sú ich mená," upozornil správce Hesioda, ukazuje na jedno místo v knize hostí. Stálo tam napsáno: Ferryvár Skřivanházy

„U ďasa a otce Buďasa," zvolal Hesiod. „Nějakej Maďar – to si s ním ani nebudu moct klidně popovídat."

Nezasvěcený čtenář těžko pochopí tragickou hloubku této věty. Byla-li pro někoho řeč prostředkem k dorozumění s jinými podobnými tvory, byla pro Hesioda nezbytnou nutností, solí jeho života. Bez povídání nebyl tím, čím byl; jsa sám, připomínal psa, který na vyprahlé poušti bez jediné rostlinky hledá v kritickém okamžiku spásný strom.

Osud zachoval se tedy k Hesiodovi macešsky; nadělil mu jako spolubydlícího Maďara jménem Ferryvár Skřivanházy; a byl-li tento muž Maďarem, byl jím s velkou pravděpodobností i druhý jeho společník.

Znechucen tímto objevem snědl Hesiod prařenicu, uchystanou přívětivou kuchařkou chaty a po vzoru jiných letních hostů odebral se k bazénu, načež leže pohodlně na trávě, zahloubal se do Rodokapsu s lákavým názvem *Chlapík s pistolemi na pravém místě*.

Čas od času ho z této činnosti vyrušil slovenský, většinou však maďarský hovor hostí a tu vždy Hesiod vzhlédl od své četby a pohlédl na mluvčího. Kterýpak z těchto mužů je Ferryvár Skřivanházy? A jeho společník?

2. kapitola,
v níž podivuhodná Hesiodova dobrodružství začínají.

Vycházející slunce polilo bělavé vápencové štíty Zádielské doliny rajskou omáčkou svých paprsků a vloudilo se do místnosti, jejíž stěny se otřásaly chrápáním nocležníků. Profesor Hesiod s mručením otevřel oči a zaposlouchal se do onoho souboru dvou chrápajících hlasů, hledaje v nich marně jakoukoliv souzvučnost. Po několika minutách protahování, funění a zakázaného uvolňování povstal z lože, poskytuje obraz podivuhodné chaotičnosti. Otevřel okno a hutné ovzduší kobky se vyvalilo ven, omračujíc vůkol poletující barvoměnky.

Hesoid pohlédl na své dva spolunocležníky, kteří spali na dvou sousedních pryčnách. Dosud je nepoznal osobně, protože oba přišli pozdě v noci, kdy on již spal. Ani teď z nich nebylo vidět mnoho, jak byli zachumláni do přikrývek. Z jednoho vyčnívalo chodidlo pravé nohy, z druhého chomáček tmavých vlasů. Hesioda velmi mrzelo, že dosud oba chlapíci spí. Pokašlával, upustil botu a posléze nahlas vypustil ranní dávku větrů – vše bez účinku. Oba chlapi spali jako dřevo.

S povzdechem vzdal se Hesiod pokusů o vzkříšení a vybaviv se na vycházku do krasového terénu, opustil místnost. Však se zde za oněch čtrnáct dnů, které hodlá stráviti na Jihoslovenském krasu, ještě vícekrát se svými spolubydlícími uvidí.

Za svěžího jarního jitra vyšel Hesiod na zápraží. Vdechnout z plných plic galony vzduchu, prosyceného kořeněnou vůní lesa, bylo nesporně heuristickým požitkem. Události, pro které sem Hesiod přijel, vyžadovaly, aby neztrácel čas ani obdivováním tak krásného jitra.

Čtenář se jistě již pozastavil nad těmito náznaky, jimiž se potměšilý autor snaží přivábit jeho pozornost k jinak nudnému toku děje. Nechtěje se vydávat v nebezpečí tělesných represálií, prozradí tedy autor to, co měl říci již v okamžiku, kdy profesor Hesiod svým vystoupením vstoupil na jeviště tohoto románu. Nuže: Hesiod, jako uvědomělý jeskynní vlastenec a milovník sekce, těžce nesl rozklad milovaného jeskyňářského spolku. Rozhodl se, že na sebe vezme úkol Mesiáše. Kdysi prohlásil jeden aspirant hesologie (nauka o Hesiodovi, pozn. autora), že profesor Hesiod je postavou, která je ve všem nad průměr: že je schopen vykonat buď něco úžasně chytrého nebo něco úžasně blbého. Současné Hesiodovo počínání svědčilo spíše pro první z obou variant: vzal věc za pravý konec a řekl si, že mravní obroda Krasové sekce je možná tehdy, dají-li staří jeskyňáři příklad mladým – a dal se ihned do jeskyňářské práce.

Jeskyně Českého krasu nevyhovovaly jeho dobrodružné povaze a vyjádřil se o nich, že jsou -ö- (výraz, který mluví za desítky jiných výrazů); rozhodl se tedy pro kras všech krasů, Kras, v němž statečné srdce jeskyňářovo může rychle dobýti úspěchů. Zkrátka odejel na Jihoslovenský kras. Nemůžeme říci, že měl nějaký pevný plán: bleskurychlé rozhodnutí, tak vlastní neklidné duši Hesiodově, bylo proměněno vzápětí v čin a Hesiod si řekl: „Pojedu a tam se už uvidí. Co?"

Taková cesta do neznáma byla zmíněným již požitkem heuristickým. Tohoto rána Skalin duch shlédl milostivě na svého služebníka a poslal mu svého anděla v podobě správce chaty, který v rozhovoru s Hesiodem se zmínil o tom, že v samé blízkosti chaty je neznámá jeskyně, již neprozkoumal dokonce ani legendární jeskynní skřet Ján Bájko.

Hesiod se ozbrojil baterkou, sirkami, svíčkou, kusem chleba a špeku a vydal se k označenému místu v prudké zalesněné stráni nad chatou. Zakrátko ovanul jeho zpocené čelo chladný vzduch, táhnoucí z černého otvoru. Vchod do jeskyně nebyl právě nejširší a tak se Hesiod vedral dovnitř s oním vzteklým odhodláním, které jeskyňáře žene těsnými prostorami bez ohledu na ztrátu knoflíků. Konečně byl uvnitř.

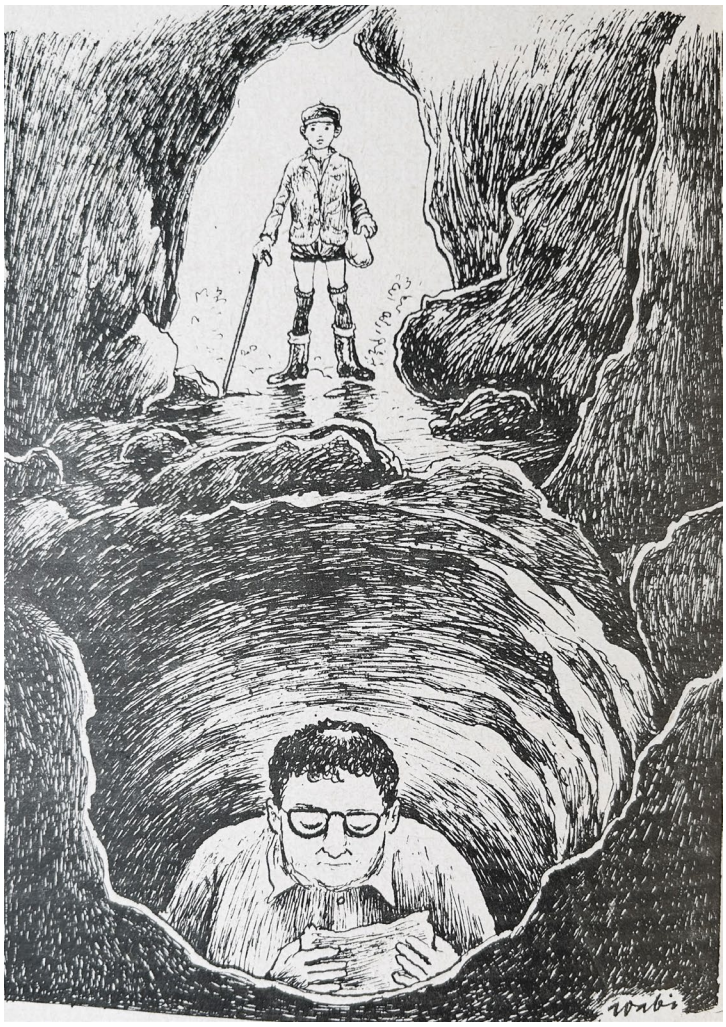

Jeskyně měla ráz pochmurný, neboli jak Hesiod poznamenal pro sebe, „je to zavülá lochna". Kromě toho v ní byl podezřelý smrad. Než co by zastavilo muže, který se rozhodl svou prací spasit sekci. Se zapálenou svíčkou v ruce pronikal odhodlaně dále a z podzemí se ozývaly kletby a výkřiky nadšení, jakoby přesně opsané z barvitého líčení jistého velkého slovenského nadjeskyňáře: „Jaj, to sú veci."

Konečně se Hesiod dostal vstupní chodbou do většího dómu a pátraje po zemi, vyrážel co chvíli výkřiky překvapení. Nebyly to však objevy krápníkových tvarů – které by ostatně otrlého jeskyňáře nemohly tak rozrušit –, nýbrž nálezy zcela prozaické. Po zemi se totiž válelo značné množství vajglů neboli slavíků a Hesiod, patře na toto dílo zkázy, vyrazil ze sebe skřek, provázený úslovím:

„U ďasa a otce Buďasa. To je zavülé. Kdybych nevěděl, že jsem v Jihoslovenském krasu, hned bych si řek', že jsem v Koněprusích."

Vskutku, takovýto obraz poskytovaly Koněpruské sluje v období, kdy parta velikého mistra Slavíčka, složená většinou z náruživých poživačů nikotinu, skončila měřičské práce v jeskyních. Než domnívat se, že toto znečištění jeskyně je dílem Slavíčkovy party, bylo by bláznovstvím: vždyť parta, složená z mladíků nafouklých hrudí a prázdných hlav se rozpadla a sám velký Ferry, na nějž vystřílel Amor již tolik šípů, které se odrazily od jeho sintrem pokrytého srdce, propadl nakonec přece jen svodům něžného pohlaví.

V takovýchto myšlenkách postupoval Hesiod dále. Chodba se silně skláněla a stávala se kluzkou a nebezpečnou. Nakonec spatřil Hesiod před sebou temnou prohlubeň šířky asi dva metry, za níž chodba pokračovala dále a bylo v ní vidět pěknou krápníkovou výzdobu.

Kdyby se někdo v této chvíli Hesioda zeptal, zda se dostane na druhou stranu, byl by odpověděl, že je to pro něj maličkostí. Přesněji řečeno, byl by řekl, že se tam dostane

„s prstem v nose". Ale s prstem v nose se špatně skáče přes propasti. To se ukázalo bohužel v této chvíli. Hesiodův neuvážený skok nebyl dosti dlouhý, našemu hrdinovi na protějším kluzkém okraji ujely obě nohy zároveň a on se s řevem a rachotem zřítil do propástky, zvíci nejméně tří metrů. *obr. 3*

Když byl dole, ohmatal si záď, na níž zjistil v povrchové vrstvě textilií podstatnou dislokaci; ta ho však nemrzela tolik, jako neutěšené vlastní postavení, protože stěny propástky, byť nevysoké, byly zatraceně kluzké a neposkytovaly nejmenší opory.

Hesiod, ač jinak nepoškozen, stal se zajatcem propástky a spěl vstříc osudu hraběte Monte Christa s tím rozdílem, že zde nebylo žalářníka, který by mu tam dolů nosil potravu. Nicméně zapeklitá situace, v níž se ocitl, nemohla Hesioda přivést z jeho obvyklé míry. Řekl si s filosofií jemu vlastní, že jeho pád do propasti mohl skončit mnohem hůře (například zlomením nějaké okončetiny), a tak vlastně že dnešního dne potkalo ho veliké štěstí, ze kterého může mít jedině radost. Problém, jak se odtud dostat, zatím Hesioda příliš nezaměstnával. Litoval jen, že nemá s sebou nějaký kloudný Rodokaps, který by mohl číst ve světle svíčky; očekával totiž, že nejpozději příští den sem za ním přijde záchranná výprava, alarmovaná správcem chaty, který bude jistě znepokojen, nevrátí-li se jeho host večer z jeskyně nad chatou. „Doufejme," zamručel Hesiod, „že si nebude myslit, že jsem se nenápadně vytratil před zaplacením za nocleh a jídlo."

Každých deset minut vykřikne jediné slovo: POMOC! Toto zvolání řídí se jeho hodinkami a názorem, že:

a/ kdyby stále volal, že by někdo přece jen šel kolem, vyhoví zvolání jednou za deset minut,

b/ kdyby stále volal, přišel by časem o hlasivky,

c/ je lepší zemřít hladem a žízní, pokud je člověku souzeno, ale aspoň se zdravými hlasivkami.

Z uvedeného rozboru je jasné, že Hesiodův mozek uvažuje methodicky (až chladně methodicky) v situaci třebas i zavüle katastrofální.

Další příběhy geniálního badatele naleznete v příštím čísle Spelea.

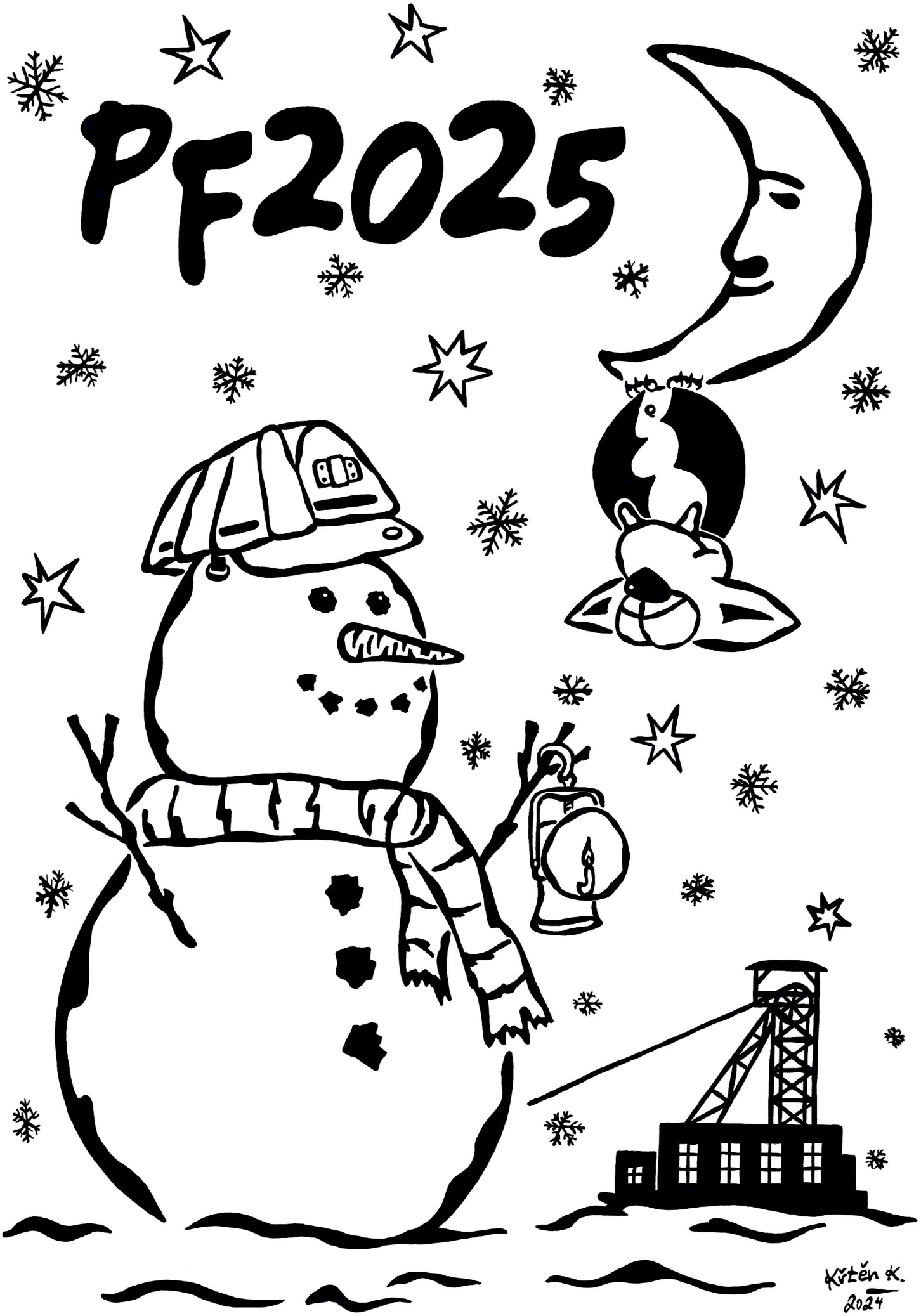
PF2025
Kříž K.
2024

eSPELEO 12/2024

Vydala: Česká speleologická společnost, předsednictvo, Na Březince 14, 150 00 Praha 5
Ediční rada: Marek Audy, Tomáš Bohanes, Božena Vrabcová, Milan Geršl, Michal Hejna, Irena Jančaříková, Jiřina Novotná
Předseda ediční rady ČSS: Michal Hejna
Sazba: Libor Jelínek
Ilustrace: Karel Křtěn

Vychází nejméně 3× ročně

ISSN 2694-9393